

Površine v Novem mestu: Skrite pasti za pešce

Spolzke zebre, luknje, razmajani tlakovci, slabo zasute sonde, klančina pod kotom 40 stopinj in nevidne omejitve hitrosti zmanjšujejo varnost pešcev.

2

Od Andrijaničeve lekarne do tovarne zdravil Krka

Če bi Drago Andrijanič lekarno namesto v Novem mestu kupil v Karlovcu, bi danes imeli tvornico ljevkova Kupa v Karlovcu.

4

Iztrgano pozabi: Ivan Marinček – Žan (1922–2020)

Poslovil se je pionir slovenskega filma, ki je posnel uspešnice slovenske predosamosvojitvene kinematografije, kot so Na svoji zemlji, Kekec, Ne joči, Peter ...

16

IZZIV

Glasilo Društva Novo mesto

Izhaja polletno – 15. junija in 15. decembra

Odgovorna urednica: Tina Cigler
Lektorica: Nina Štampohar
Letna naročnina 5 evrov.

Člani dobivajo IZZIV brezplačno.
Priprava za tisk: Etna studio, Boštjan Grubar s.p.
Tisk: Nonparel d.o.o.

Poštnina plačana pri pošti 8105 Novo mesto

BESEDA UREDNICE

Epidemija, ki traja že poldrugo leto in močno posega v naše navede, je svoj pečat pustila tudi pri uresničevanju zastavljenih nalog in ciljev nevladnih organizacij – naše društvo pri tem ni izjema. Številne organizacije, predvsem s področja skrbi za ljudi, so svoje dejavnosti na terenu znatno okrepile, saj so se občani znašli v hudih stiskah. Veliko organizacij pa je moralo aktivnosti »digitalizirati« in omejiti. Po letu in pol takšnega početja smo kot družba lahko ugotovili, da se nekaterih stvari ne da prenesti na splet, sploh ne druženja in procesov, ki vključujejo starejše občane.

Povsem na novo se je vzpostavilo tudi razmerje med službenim in zasebnim časom – meje med njima skorajda ni več, k čemur je prispevalo predvsem delo na daljavo. Starši šoloobveznih otrok s(m)o za nameček dobili še eno redno službo – učitelj. Ob vsem tem je bilo težko najti čas za civilnodružbeno delovanje, četudi »zgolj« za pisanje člankov, urejanje besedil ipd. Zato smo morali po dolgem času zasnovati dvojno številko Izziva, saj je bil pri pripravi decembrske izdaje izziv krmarjenja med vsemi »službami« vendarle prevelik. V uredništvu verjamemo, da bralci to dejstvo sprejemate z razumevanjem, čeprav smo vas začasno prikrajšali za kakovostno branje.

Da gre za kakovostno glasilo, kaže dejstvo, da je njegov družbeni pomen lansko leto prepoznala tudi Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, ki je skenirane arhivske izvede Poročevalca in glasila IZZIV objavila na spletni strani Digitalne knjižnice Slovenije, da so postali dostopni tudi širši javnosti. Dosežek je hkrati tudi zaveza, da ostajamo družbeno kritični, domoznansko raziskovalni in vedno aktualni, predvsem na področjih urejanja prostora, varstva okolja in kulturnega življenja mesta.

Društvo Novo mesto

Gubčeva ulica 11, 8000 Novo mesto
društvo.novo.mesto@gmail.com
www.drustvo-novo-mesto.si
www.facebook.com/drustvonovomesto

V letošnjem poletju si lahko v eni izmed praznih izložb na Glavnem trgu ogledamo razstavo o novomeški pisateljici Ilki Vašte ob 130. obletnici njenega rojstva, na panojih pa razstavo o dramatik Slavku Grumu ob 120. obletnici njegovega rojstva. Obe razstavi je oblikoval biro Etna Studio, Boštjan Grubar s.p. Fotoarhiv Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto.

Domiselni posegi novomeške knjižnice

Ko je v koronskem letu 2020 kulturno življenje potihnilo, so na Glavnem trgu oživele prej dolgo prazne izložbe. Knjižnica Mirana Jarca je vanje naselila pet razstav. S tem je izložbe zapolnila z novimi vsebinami, s selitvijo razstav izven knjižnice pa ponudila možnost ogleda tudi v času omejitve delovanja kulturnih ustanov.

Bojana Medle

Za postavitev razstav v izložbah v središču Novega mesta je občasno poskrbel že Bogom Komelj, prvi ravnatelj novomeške knjižnice, po katerem se imenujejo knjižnične posebne zbirke. Po njegovem zgledu je novomeška knjižnica v času tematskega leta 100 let novomeške pomladi v izložbe na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici postavila pet priložnostnih razstav pod sloganom Ljubo doma, kdor ga pozna.

Razstava z naslovom *Bogdan Osolnik – ambasador kulture in pravičnosti* ob 100. obletnici njegovega rojstva je prikazovala manj znano plat Osolnikove bogate ustvarjalne in življenjske poti: kot pisca knjig, pesnika, dramatika, bibliofila, poliglota, svetovljana, velikega ljubitelja in podpornika umetnosti in kulture, predvsem pa

kot nekdanjega Novomeščana, ki so ga na mesto in knjižnico vezali lepi spomini; in ne nazadnje kot toplega, skromnega človeka, predanega veri v pravičnejši svet.

Razstava *Piši kmalu, prav kmalu in veliko: korespondenca med Miranom Jarcem in Božidarjem Jakcem med letoma 1913 in 1919* je predstavljala obdobje sedmih let njunega dopisovanja. Razstavljeno gradivo je bilo dokument odraščanja, prijateljstva ter vplivov in vzgibov ustvarjalnosti dveh pomembnih slovenskih kulturnikov in akterjev novomeške pomladi.

Na razstavi *Novo mesto med obema vojnama na razglednicah* je bila ujeta podoba mesta iz časa med obema svetovnima vojnoma. Novo mesto je v dvajsetih letih 20. stoletja

že preraslo srednjeveške okvire in si pripojilo nekaj okoliških naselij. Za ta čas značilne črno-bele foto razglednice prikazujejo različne mestne vedute, posnete z okoliških hribov, Glavni trg ter druge mestne trge in ulice.

Na ogled je bila tudi razstava izbora božično-novoletnih voščilnic od konca 19. stoletja do danes. Sledili smo oblikovnemu razvoju voščilnic skozi čas, hkrati pa so pomemben pričevalec narodovega načina življenja.

Razstave v izložbah je dopolnjevala razstava na panojih *Miran Jarc – skrivnostni iskalec resnice in lepote*, ki je bila ob pesnikovi 120. obletnici rojstva postavljena pred novomeško knjižnico, nato pa se je preselila še na Glavni trg.

Skrite pasti za pešce

V Novem mestu se ne moremo pritoževati, da ni pešpoti. Kar veliko kilometrov jih je že zraslo in še več jih, upam, bo. Kljub temu pa na pešca pri hoji po mestu prežijo skrite pasti. Kot redna sprehajalka bom predstavila nekaj črnih točk, ki poskrbijo, da se lahko človek, ki zaradi naglice ali zamišljenosti ni pozoren na pohodne površine, nenadoma znajde na tleh. Preverjeno.

Marija Gregorčič Kožuh,
foto: Marija Gregorčič Kožuh, Tina Cigler

Hoja je že od nekdaj osnovno gibanje človeka. Danes, ko vse preveč ljudi sedi pred računalniki in televizorji, je gibanje še toliko bolj pomembno. Tudi novi koronavirus nas je prisilil, da dodatno poskrbimo za fizično kondicijo. Pametno je izkoristiti prav vsako možnost, da uporabimo noge, ne avta.

Nekaj fizioloških dejstev, ki omogočajo normalno hojo

- Zdrav lokomotorni aparat (kosti, mišice).
- Običajna hoja peta – prsti. Vedno je en del na tleh, izmenično leva in desna noga.
- Ravna površina: dvig pete in prstov je nekaj centimetrov (2–3 ali 5–6). Dvigi so odvisni tudi od obutve.
- Hoja navzgor in navzdol ima svoje fiziološke posebnosti, prav tako hoja po neravnem ali v eno stran nagnjenem terenu.
- S starostjo se hoja zelo spremeni, saj se spremeni lokomotorni aparat, pridružijo se različne bolezni, spremeni se način življenja, postanemo dolgotrajno nedejavni itd. Najbrž ste že videli hojo s podrsavanjem, ko človek skoraj ne dvigne noge. Kljub temu je lahko 70-letnik bolj gibčen od deset ali več let mlajših ljudi.
- Včasih zaradi zamišljenosti ali osredotočenosti na kaj drugega nog ne dvignemo dovolj visoko, zato že samo nekaj milimetrov previsoka stopnica zadostuje, da nas spodnese.
- Optimalna višina stopnic znaša 15–16 centimetrov.

Črne točke – in predlogi rešitev zanje

1. Prehoda za pešce pred Hotelom Krka in v smeri drevoreda sta nagnjena v stran. Ko je bela barva mokra in pozimi prekrita s tankimi plastmi snega in ledu, je zelo drsna, zato je tam treba hoditi zelo previdno, še bolj varno pa je – cesto prečkati kje drugje.

Delna rešitev: Prehod naj bo prebarvan z bolj grobo belo barvo (kot na avtocesti). Asfalt bi moral biti prav tako bolj grob.

2. Klančini ob vhodu v garažno hišo na Rozmanovi ulici sta nevarni tudi v suhem stanju, saj so granitne kocke zelo slabo položene. Ko je mokro, sta klančini – čeprav posuti s peskom in soljo – edinstven koridor za preskus ravnotežja.

Rešitev: Nujna obnova, morda bi bile na eni strani ograje primernejše stopnice, globoke vsaj 40 centimetrov.

3. Obnovljen dostop na Šance naj bi užitek ob krasnem razgledu na del mesta omogočil tudi invalidom in staršem z otroškimi vozički. Žal jim je izvajalec to v resnici onemogočil. Začetek klančine je narejen pod kotom 40 stopinj ali celo več. Klančina je nagnjena proti cesti. Celo pešec mora biti zelo previden, zato je varneje uporabiti stopnice. Sprašujem se, ali si je naročnik sploh ogledal svoj izdelek.

Rešitev: Obstaja, a jo težko opisati na kratko. Lokacijo naj si ogledajo strokovnjaki in predlagajo popravke, preden se zgodi nesreča.

4. Pot od sodišča k parku ob Krki je precej strma. Deževje sproti izpira pesek, s katerim nekajkrat na leto ravna površino, in tako ostajajo grobe brazde, zvižugane v vse smeri. Skoraj vedno po močnem deževju pesek prekrije kovinski pokrov tamkajšnjega kanalizacijskega jaška, ki postane zelo nevarna past. Nasvet: previdno hodite ob desnem robu ali po travi, če le ni mokra.

Rešitev: Nujna obnova, morda podoban način, kot pred kratkim urejen graben, ki vodi do pešpoti na Marofu.

5. Novi trg je bil zamišljen kot prostor za ljudi in dogodke, a se je kmalu spremenil v parkirišče. Toda ploščice, s katerimi je tlakovan, ne prenesejo avtomobilskih obremen-

itev, zato so razmajane, počene, dvignjene in tako ponujajo veliko možnosti za spotikanje.

Rešitev: Če se bo površina še naprej uporabljala kot parkirišče, naj bo asfaltirano, za označitev parkirnih mest naj se uporabijo obstoječe ploščice ali granitne kocke.

6. Na nasprotni strani Novega trga, na ploščadi vzdolž Hotela Krka, so težave z razmajanimi in dvignjenimi tlakovci »rešili« s postavitvijo cvetličnih korit in manjšim prehodom.

Rešitev: Enako kot na drugi strani ceste.

7. Stopnice s kockami ob tej ploščadi: raje jih ne uporabljajte.

Rešitev: Izravnati bi bilo treba globoke in široke razmake med kockami.

8. Ob prenovi dostopa do Kulturnega centra Janeza Trdine so lepo poskrbeli za parkirišča, prehod čez zelenico pa je še vedno tlakován z okroglimi deli debel. Že več let tam stoji tabla: Pozor drsi. Kje je tu logika?

Rešitev: Tudi ta del bi bilo treba urediti na enak način kot ostale površine.

9. Površine pred NLB na Seidlovi cesti: ob obnovi začetka Kettejevega drevoreda so to površino zgolj nekoliko popravili z majhnimi kockami, zdaj pa je tam obilo lukenj. Nekaj so jih pred kratkim popravili.

Rešitev: Površina za pešce naj bo enako oblikovana kot za avtomobile.

10. Obnovljena Glavni trg in Kandijski most: majhna razlika med višino pločnika in ostalimi površinami je zelo primerna za spotikanje. Kovinske oznake na mostu so, kadar so mokre ali poledenele, zelo nevarne. Sprašujem se, ali so takšne kovinske oznake standardna rešitev za označevanje prehodov in širine cestišča ali pa so zgolj arhitektov »sponenik«.

Rešitev: Za označevanje se sicer povsod uporablja ustrezna barva.

11. Mesta, kjer je ob obnovi Rozmanove ulice, Kastelčeve ulice in Prešernovega trga potekalo sondiranje, so slabo zasuta. Nekatera so po že tretjem popraviljanju še vedno nevarna (na primer pri mlekomatu na tržnici).

12. Je kdo že opazil, kakšen »varni« pas za pešce je označen od stavbe ZZZS na Prešernovem trgu do stavbe, kjer domuje legendarni novomeški čevljar Henrik?

Posebna past: prehitri vozniki

Na pešce v središču Novega mesta preži še ena nevarnost, in to so prehitri vozniki. Znak za omejitev hitrosti na 30 kilometrov na uro stoji le na enem mestu: na križišču Rozmanove ulice, Seidlove ceste in Kettejevega drevoreda. Tam je oznaka tudi na cestišču. Najbrž sem ena redkih, ki to omejitev upošteva.

V središču mesta pa imamo še dva posebna prometna znaka, s katerima je hitrost vožnje omejena na 20 kilometrov na uro. Eden je na koncu Kastelčeve ulice (št. 9), drugi na koncu Sokolske ulice pred Kandijskim mostom. Številka 20 na znaku je »zelo velika« – meri okoli 10 centimetrov! Praksa kaže, da skoraj nihče ne pogleda navzgor, da bi videl omejitev. Trenutno je na Kastelčevi ulici pred tem znakom drug znak, ki označuje spremembo smeri prometa. Vozniki pa vozijo v obe smeri, v prepovedano še hitreje. Morda bomo dočakali kak dvignjen prehod za pešce, ki bi edini lahko prisilil voznike v zmanjšanje hitrosti.

Upam, da se bo po prenovi omenjenih ulic vse spremenilo na bolje in da se bo našel denar tudi za popravilo opisanih črnih točk. Zakaj bi morali hoditi s sklonjeno glavo, opazovati tla in vijugati, kot bi »pešačili slalom«. Upanje umre zadnje.

Veseli smo prenovljenega Glavnega trga, ki je poslej namenjen izključno pešcu in kolesarju, vendar kljub temu skriva nekaj drobnih pasti, ki so že marsikomu povzročile nevšečnosti. Resda ni več klasičnih pločnikov, vendar so novi ravno toliko višji od preostalega tlaka, da se noga kaj hitro spotakne. Še večje težave pešcu povzročajo stopnice pri Mladinski knjigi in kavarni, kjer je bilo že več padcev.

Novi trg kar kliče po novi celoviti parterni ureditvi, saj je obstoječa arhitekturno in vizualno neprivlačna ter pešcu in gibalno oviranim osebam neprijazna s številnimi stopnicami, s katerimi se ob mozaiku različnih pohodnih tlakov, srečajo tudi ob južni stranici trga.

Stopnišče, ki povezuje Glavni trg s tržnico in Muzejsko ulico, bi moralo biti dopolnjeno s položno klančino in ograjo za gibalno in druge funkcionalne ovirane osebe.

Od Andrijaničeve lekarne Pri angelju do tovarne zdravil Krka

Nostalgija
OBUJENA KULTURNA DEDIŠČINA

Osmega decembra 2020 je minilo 110 let od rojstva Borisa Andrijaniča, dolgoletnega direktorja novomeške tovarne zdravil Krka, vizionarskega gospodarstvenika in v petdesetih letih prejšnjega stoletja tudi politično dejavnega delavca s pomembnim prispevkom pri povojnemu razvoju Novega mesta in jugovzhodne regije. Ne le da je iz tovarne zdravil Krka ustvaril eno izmed najbolj uspešnih slovenskih podjetij, temveč je podjetje dejavno vključil v širše družbeno dogajanje mesta, regije in države.

Tomaž Golob

Interior Andrijaničeve lekarne v današnjih prostorih Mladinske knjige na Glavnem trgu 9 v Novem mestu z blagajno, ki jo je Andrijanič odkupil od takratnega župana in mestnega lekarnarja Simeona Sladoviča pl. Sladojeviča. Dvajseta leta 20. stoletja. Fotografijo hrani Andrej Mišo Andrijanič.

Lesena izložba lekarne Pri angelju na Glavnem trgu 9, v kateri je danes Mladinska knjiga. V izložbi je stal kip angela, po katerem je lekarna dobila ime. Dvajseta leta 20. stoletja. Fotografijo hrani Andrej Mišo Andrijanič.

Kot velik podpornik kulture in kulturnih ustanov je Andrijanič spodbujal številne dejavnosti tudi znotraj podjetja, v katerem od leta 1971 deluje Kulturno-umetniško društvo Krka z galerijsko dejavnostjo ter številnimi kulturnimi in prostočasnimi sekcijami, navzven pa je tovarna tako na lokalni kot državni ravni pomemben sponzor številnih kulturnih in športnih dogodkov ter projektov brez razlikovanja med vrhunsko in ljubiteljsko dejavnostjo.

Krko imamo v Novem mestu po naključju

Boris Andrijanič se je rodil v farmacevtski družini v Novem mestu leta 1910 in se po študiju farmacije v Zagrebu leta 1933 zaposlil v očetovi lekarni v Novem mestu. Njegov oče Dragotin Andrijanič se je v Novo mesto priselil leta 1906 iz Bakra na Hrvaškem. Ker zaradi zdravstvenih težav ni mogel opravljati družinske tradicije pomorcev, ga je oče poslal na študij farmacije v Zagreb. Po končanem študiju in z družinskim kapitalom je na Hrvaškem in v

Sloveniji iskal lekarno, ki bi bila naprodaj. Poleg lekarne v Karlovcu je bila takrat na voljo tudi novomeška lekarna Pri angelju, ki se v virih omenja že v drugi polovici 19. stoletja, ko jo je še vodil magister farmacije Dominik Rizzoli.¹ Lekarna je delovala v današnji trgovini Mladinske knjige na Glavnem trgu 9, in sicer v prostoru papirnice, levo od vhoda. Andrijanič jo je leta 1906 kupil od Simeona Sladoviča pl. Sladojeviča, prav tako mestnega lekarnarja in za gradnjo današnjega rotovža zaslužnega župana,² ki je sicer imel lekarno na drugi strani Glavnega trga, na današnjem naslovu Glavni trg 22.³ Sladovič jo je očitno odkupil od Rizzolijeve vdove po smrti moža okoli leta 1888, Andrijaniču pa je poleg lekarne prodal tudi blagajno, ki jo še vedno hrani njegov vnuk Andrej Mišo Andrijanič.

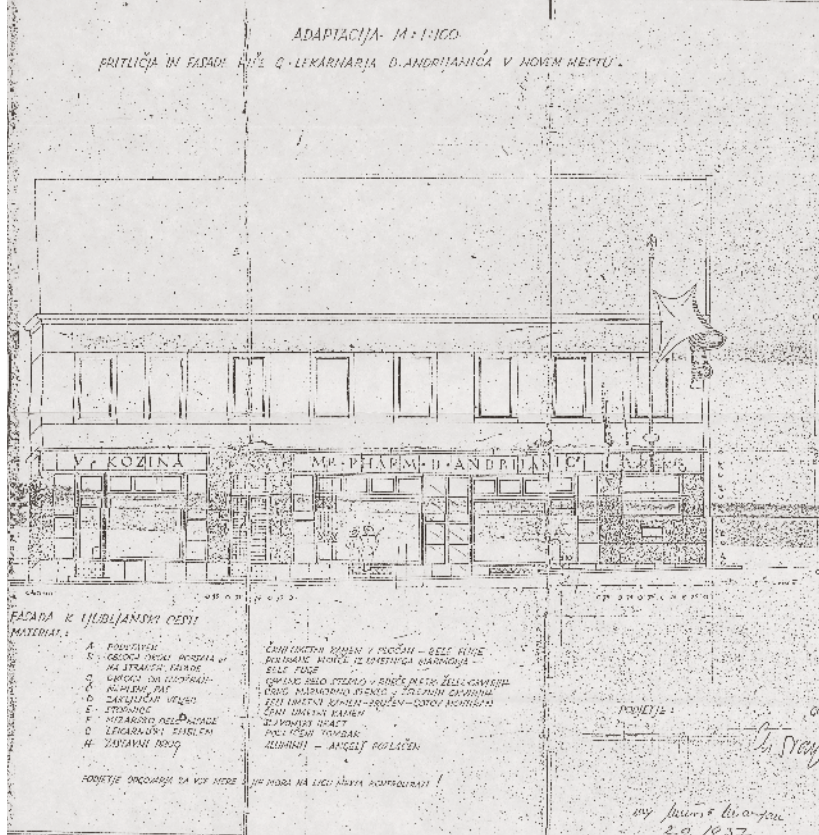
Srečno naključje je hotelo, da je Drago Andrijanič kupil lekarno v Novem mestu in ne Karlovcu, ker bi sicer namesto tovarne zdravil Krka v Novem mestu danes imeli »tvornico ljekova Kupa« v Karlovcu.

Podobo Andrijaničeve lekarne zasnoval arhitekt Marjan Mušič, v izvedbo vključeni številni takratni novomeški obrtniki

Leta 1926 se je družina preselila na Rozmanovo ulico 16, kamor so leta 1938 preselili tudi lekarno. Dragotin Andrijanič je tudi na novi lokaciji ohranil poimenovanje lekarne Pri angelju. Lekarna je nenavadno ime dobila po kipu angela, ki je stal v izložbi lekarne na Glavnem trgu. Pred selitvijo lekarne na novo lokacijo so Andrijaniči temeljito prenovili hišo na Rozmanovi po načrtih arhitekta, urbanista in konservatorja Marjana Mušiča, novomeškega rojaka, ki je podobo novomeškega mestnega središča zaznamoval s številnimi projekti v obdobju od tridesetih do konca petdesetih let prejšnjega stoletja. Ulično pročelje hiše na Rozmanovi ulici, katere pritličje danes zaseda poslovalnica banke Nova KBM, je bila do omenjene obnove bogato členjena s historicistično dekoracijo. Na zahodni strani je bila manjša trgovina z leseno škatlasto izložbo, v kateri je Viktor Kozina prodajal

Bogato členjeno pročelje na Rozmanovi ulici 16 pred Mušičevo prenovo hiše v letih 1937 in 1938. Dvajseta leta 20. stoletja. Fotografijo hrani Andrej Mišo Andrijanič.

Načrt novega pročelja v slogu medvojne funkcionalizma z Mušičevim podpisom. 1937. Načrt hrani Andrej Mišo Andrijanič.

Lekarna Pri angelju na današnji Rozmanovi ulici 16 z obnovljenim pročeljem po načrtu arhitekta Marjana Mušiča. V prostorih nekdanje lekarnje je danes banka Nova KBM. Konec tridesetih let 20. stoletja. Fotografijo hrani arhitekt Danilo Lapajne.

tobak in dejavnost v dogovoru z Andrijaniči ohranil tudi po prenovi hiše leta 1938. Mušič je hišo prenovil v duhu medvojne funkcionalizma, zaradi česar je bilo treba v celoti odstraniti bogato pročelno dekoracijo. Za potrebe lekarnje in trafike so v pritličju zgradili velika izložbena okna, medtem ko so okna v nadstropju ohranila le še skromne, v ometu izvedene obrobe, so bila pa že opremljena z lesenimi roletami. Po Mušičevem načrtu so bili preurejeni in opremljeni tudi lekarniški prostori. Arhitekturni posnetek stanja hiše je za potrebe priprave projektne dokumentacije izdelalo novomeško zidarsko podjetje Okroglič Andrej, v prenovi pa so se vključili številni takratni novomeški obrtniki, kot so bili Andrej Agnič za kleparska dela, sicer brat Borisove žene Mare, mizarski delavci Karel Jevšček z Grma in Alojzij Košir z Broda,⁴ v družinski arhivski zapuščini, ki jo hrani An-

drej Mišo Andrijanič, pa se pojavljajo tudi še danes znani obrtniški priimki, kot so Gazvoda iz Gotne vasi za mizarska dela, slikopleskarstvo Tomazin, podjetje Keramika Josipa Klemenčiča, iz katerega se je po vojni znotraj Gradbenega podjetja Pionir razvil obrat Keramika,⁵ in drugi. Gradbena dela je izvajalo zidarsko podjetje Hočevar iz Kandije. Lekarna je bila opremljena s polkrožnim izdajnim pultom, ob stenah pa z regali in predalčniki, poleg je bila dežurna soba, v ozadju pa laboratorij za pripravo galenskih zdravil.

Od pobude za ustanovitev farmacevtskega podjetja do izvedbe le eno leto

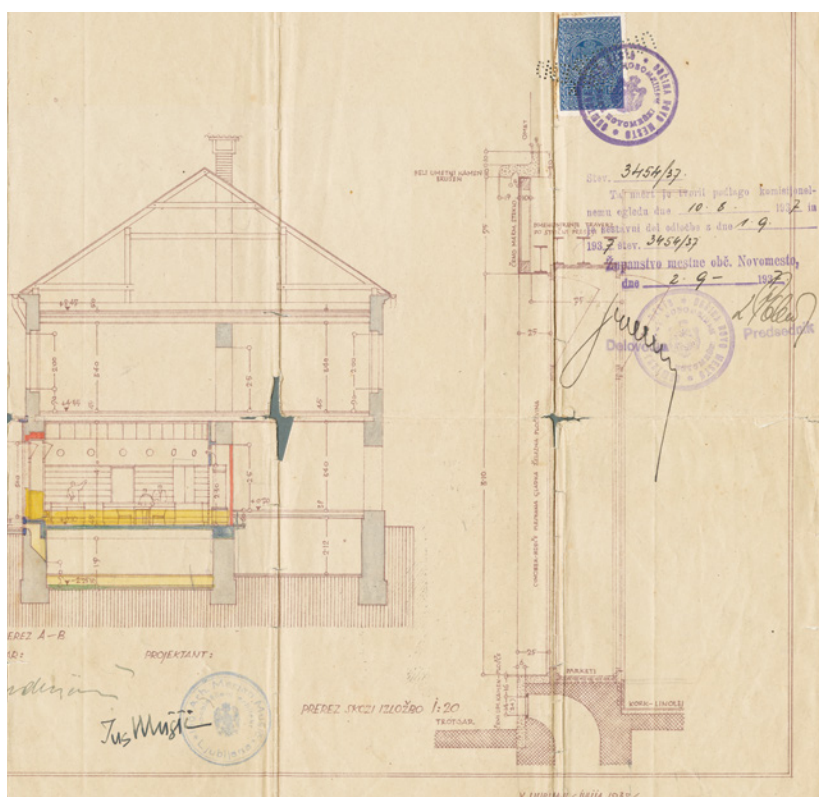
Boris Andrijanič je v očetovi lekarni delal do 27. avgusta 1943, ko se je pridružil partizanom, kjer je predvsem skrbel za nabavo sanitetnega blaga in organiziranje te-

renskih lekarn na Notranjskem in Primorskem. Po vojni se je vrnil v Novo mesto in postal nameščenec v takrat že nacionalizirani domači lekarni, so pa Andrijaniči lahko ohranili stanovanje v nadstropju hiše.⁶ Oktobra 1949 je Boris postal upravnik Okrajne lekarnje Novo mesto.⁷ Prvi korak k ustanovitvi novega farmacevtskega podjetja je naredil leta 1953, ko je Odboru za farmacijo pri Svetu za ljudsko zdravstvo in socialno skrbstvo LRS podal pobudo za združitev Okrajne lekarnje in po vojni zasilno urejene bolnišnične lekarnje, ki jo je takrat vodila magistra farmacije Marta Slapar, v enotno lekarno, ki bi pokrivala lekarniške potrebe obeh takratnih bolnišnic v Novem mestu. V pobudi je zapisal, da so v nekdanji Andrijaničevi lekarni sicer prostorsko omejeni, vendar so se v letu 1953 lotili večje prenove, s katero so pridobili dodatne prostore za pisarne, skladišča ter galenski in

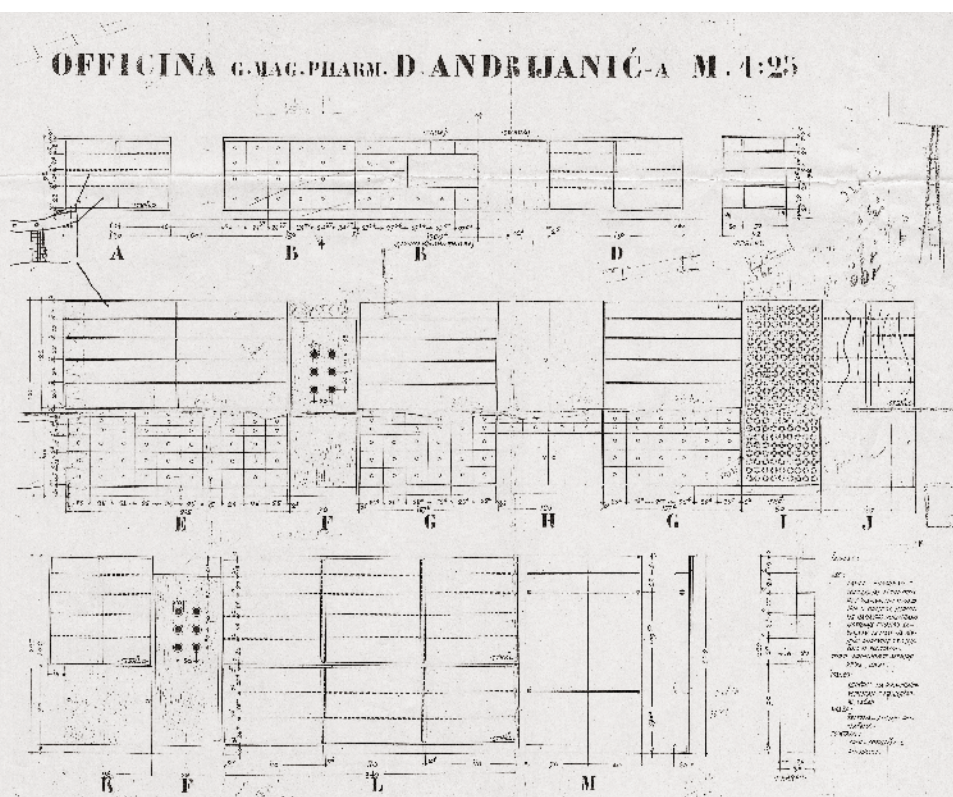

Srečno naključje je hotelo, da je Drago Andrijanič kupil lekarno v Novem mestu in ne Karlovcu, ker bi sicer namesto tovarne zdravil Krka v Novem mestu danes imeli »tvornico Ijekova Kupa« v Karlovcu.

analitski laboratorij, in da imajo po prenovi na voljo 290 m² uporabnih prostorov. Kupili so tudi potrebno laboratorijsko opremo in pohištvo. Okrajni ljudski odbor Novo mesto je 23. 4. 1954 izdal odločbo o ustanovitvi podjetja z imenom Farmaceutski laboratorij Krka, Ljudski odbor mestne občine Novo mesto pa je 28. 7. 1954 izdal še dovoljenje za konstituiranje novega podjetja

Prerez hiše z Mušičevim načrtom ureditve nove lekarnje in kleti na Rozmanovi ulici. 1937. Načrt hrani Andrej Mišo Andrijanič.

Načrt Marjana Mušiča za opremo lekarnje na Rozmanovi ulici. 1937. Načrt hrani Andrej Mišo Andrijanič

Interier Andrijaničeve lekarnе Pri angelju na Rozmanovi ulici s pohištvoм, ki je bil izdelano po načrtu Marjana Mušiča. Fotografiji hrani Andrej Mišo Andrijanič.

z osnovno dejavnostjo izdelovanja »farmacevtskih, kemičnih, farmacevtsko-kozmetičnih in sanitarno-higienskih izdelkov«.

Prvi direktor Andrijanič, pomočnica pa magistra farmacije Marta Slapar

Za prvega direktorja podjetja je bil na podlagi javnega razpisa imenovan Boris Andrijanič.¹⁰ Med njegovimi ožjimi sodelavci pa je zagotovo treba omeniti tudi magistro farmacije Marto Slapar, sestro arhitekta Marjana Mušiča, ki je od leta 1947 vodila lekarno novomeške bolnišnice. Leta 1952 je za šestnajst let prevzela vodenje dolenske podružnice Slovenskega farmacevtskega društva, leta 1954 pa se je pridružila Borisu Andrijaniču pri zagonu novega farmacevtskega podjetja in vse do upokojitve opravljala delo pomočnice generalnega direktorja.¹¹ Za potrebe obratovanja novega podjetja so še isto leto pristopili k dodatni prenovi takratne lekarnе. Gradbena dela je še po naročilu Okrajne lekarnе Novo mesto, saj je bilo novo podjetje še v nastajanju, izvedlo Gradbeno in obnovitveno podjetje GOP Novo mesto.¹² Laboratorij so uredili v lekarniški kleti, za skladišče

so preuredili staro drvarnico na dvorišču, v nadstropju dvoriščnega trakta ob pešpoti, ki še danes povezuje Rozmanovo in Trdinovo ulico, pa uredili prvi proizvodni obrat. Leta 1956 so podjetje preimenovali v Krko, tovarno zdravil, in ga leta 1959 preselili na novo lokacijo v križišču Rozmanove in Trubarjeve ulice.¹³ Prvi proizvodni obrat z laboratoriji v Ločni je bil zgrajen leta 1962.¹⁴

Prostori lekarnе v središču mesta dobili drugo vsebino

Po selitvi lekarnе leta 1989 iz Andrijaničeve hiše na Rozmanovi ulici v na novo zgrajeni objekt na Kandijski cesti nasproti interne bolnišnice se je Borisu Andrijaniču porodila ideja, da bi v izpraznjene prostore na Rozmanovi ulici poleg manjše lekarnе z osnovno ponudbo zdravil umestil tudi trgovino z zelišči in kozmetiko ter turistično agencijo Krkatour kot del razširjene ponudbe Zdravilišč Krka. Občina Novo mesto je 15. 5. 1990 tovarni zdravil Krka izdala gradbeno dovoljenje za adaptacijo nekdanje lekarnе po projektni dokumentaciji št. 11-25-B-01, 11, 12, 07, 08, ki so jo leta 1989 izdelali v Sektorju za in-

vesticije tovarne zdravil Krka.¹⁵ Avtor projekta arhitekt Danilo Lapajne je predvidel umirjen, do zgodovinskega prostora in Mušičeve predvojne rešitve spoštljiv pristop prenove. Oblikovno je izenačil vhode, dve okenski odprtini je preuredil v izložbi, nad izložbami pa predvidel po celotni dolžini objekta venec iz cementne malte za potrebe namesnitve poenotenih napisov dejavnosti iz bakrene pločevine. Izvajalec del je bila Obrtna zadruža Hrast. Žal se želja Borisa Andrijaniča po ohranitvi mestne lekarnе v ožjem središču Novega mesta ni uresničila, saj njegovo družinsko podjetje SAMM ni uspelo pridobiti koncesije za opravljanje lekarniške dejavnosti. Novomeški sekretariat za družbene dejavnosti je njihovo vlogo zavrnil, ker bi po takratnem zakonu o lekarniški dejavnosti lahko koncesijo pridobila le fizična oseba in ne zasebno podjetje. Andrijaniči so namreč načrtovali, da bi njihovo le-

karno vodila Marija Mojca Galeša, ki je sicer kot podjetnica dobila pozitivno mnenje Lekarniške zbornice Slovenije, ne bi pa smela opravljati lekarniške dejavnosti v imenu podjetja SAMM. Občinski sekretariat za družbene dejavnosti je tako podelil koncesijo Mateji Novak, ki je nato odprla lekarno v novem poslovno trgovskem centru na Novem trgu.¹⁶ Za obnovo lekarniške dejavnosti na tej lokaciji si je po smrti očeta Borisa še leta 1995 prizadeval njegov sin Andrej Mišo Andrijanič, tudi s ciljem ohranitve lekarniškega interierja z avtentično opremo, ki je bil leta 1992 na pobudo Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto razglašen za kulturni spomenik. Ker v svojih prizadevanjih ni bil uspešen, se je v prostore nekdanje lekarnе sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja najprej naselila trgovina z oblačili, pozneje pa banka, ko je hiša tudi dobila današnjo zunanjo podobo.

ADAPTACIJA LOKALA IN NOVA LEKARNA		
Zidarska dela /Hočevar/	=====	din.52.000
Izdelava tlcirisa/Okroglič/	=====	" 750
Inžinir Musič	=====	" 8.000
Inžinir R-tl	=====	" 400
Mizarsko delo/Košir/	=====	" 45.630
Štekljo/Spektrum/	=====	" 20.462
Skarasto omrežje in vodna instalacija/Knaflič&Mirtič/	=====	" 11.093
Kleparsko delo/Agnitsch/	=====	" 1.683
Električna instalacija/Ogrizek/	=====	" 2.656
" " /Novobor/	=====	" 492
Montaža destilir.aparata /Keramika/	=====	" 420
Montaža in demontaža peči /Zore/	=====	" 337
Slikanje in pleskanje /Tomazin/	=====	" 6.300
Štekljo /Rifelj/	=====	" 431
Linooleum /Skaberne/	=====	" 3.503
Skoljke in pomivalnik /Pintar&Lenart/	=====	" 1.198
Pokromane mrežice v ofisini/Hribernik	=====	" 436
Svetiljke /Paviš Leopold/	=====	" 948
Emajlirane črke na fasadi-firma/Lutz/	=====	" 1.402
Kromane črke v izložbah in metalna vrata pri peči v ofisini	=====	" 1.979
Dve tara vrke v ofisini/Sališ/	=====	" 1.685
Popravilo vaga /Stefančič/	=====	" 160
Rolate v dežurni sobi /Bernik/	=====	" 693
Napisne plošče na fasadi in drugo /Mišigoj/	=====	" 3.518
Poklone ručice i emajlirane tablice /Zephir/	=====	" 3.059
Stojnice v ofisini /J.Kovačević/	=====	" 10.904
Diferencijsalna preša /Vaco/	=====	" 1.924
Položitve linooleuma in tapetiranje kauča v dež.sobi/Jerman/	=====	" 2.387
Presigniranje stojnica /Stanišič/	=====	" 480
Komisije in gradbeno dovoljenje in taxe	=====	" 1.546
Napeljava telefona	=====	" 750
Bicikel /Ogrizek/	=====	" 950
Ura v ofisini /Rajec/	=====	" 310
Reklam /občine,Jutro,Slovenec,Kino/	=====	" 1.117
Fotografije /Dolenc/	=====	" 362
Zastori,zavese,franje etc.v izložbah in dežurni sobi	=====	" 1.708
Stropne rozete v ofisini	=====	" 250
Les in parkete /Venturini,Javornik in Paulin/	=====	" 5.144
Odstrnitev in polaga nje tal in parketov /Jerman/	=====	" 1.155
Materijal za mobilijar v materjalnici in laboratoriju/Picek,Pauzer/	=====	" 1.608
Mizari / bratje Hrastari/	=====	" 5.070
Različni materijal in delo/	=====	" 2.104
Pisalni strojRemington / Josip Kos/	=====	" 3.900
		=Skupaj din.210.904
Valuta v Cirigu din.10 = 1 švic.frank		
Lekarna se je preselila 6.augusta 1938.		

Seznam izvajalcev, ki so leta 1938 prenovili lekarno, z obračunom njihovega dela. 1938. Dokument hrani Andrej Mišo Andrijanič.

- Matijević, Meta (2007): Novomeške hiše in ljudje s poudarkom na obdobju od srede 18. do srede 19. stoletja. Ljubljana, Zgodovinski arhiv Ljubljana, str. 171–172.
- Slovesno odprtje današnjega rotovža, zgrajenega v mešanici zgodovinskih stavbnih slogov, je bilo 18. 8. 1905. Prav tam, str. 170.
- Prav tam, str. 192.
- O zgodovini mizarskih delavnic v Novem mestu od tridesetih do sedemdesetih let 20. stoletja lahko več preberete v članku Bojane Medle z naslovom Mizarske delavnice v Novem mestu. Nosilke razvoja obdelave lesa in oblikovanja lesenih izdelkov, IZZIV, Glasilo Društva Novo mesto, 2018, XVII(2), str. 2–4, dostopno tudi na: <https://www.drustvo-novomesto.si/natisnili-smo/izziv/arhiv>.
- Božič, Rasto (2009): Keramika Novo mesto in umetniki, dostopno na: https://www.dolenjskilst.si/2009/06/02/15670/kultura/clanek/Keramika_Novo_mesto_in_umetniki/; glej tudi prispevek o Klemenčičevi ulici v Novem mestu, ki ga je Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto objavila na spletnem portalu Kamra: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/klemenciceva-ulica.html>.
- Andrijanič, Boris: Življenjepis, 13. 6. 1946, tipkopis hrani Andrej Mišo Andrijanič.
- Bregar, Marjeta (2012): Boris Andrijanič. Magister farmacije. Katalog razstave. Novo mesto, Dolenjski muzej Novo mesto; glej tudi Bregar, Marjeta: Boris Andrijanič, magister farmacije, Kamra, digitalizirana kulturna dediščina slovenskih pokrajin, dostopno na: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/boris-andrijanic-mag-farmacije.html>.
- Pobuda Borisa Andrijaniča z dne 7. 7. 1953, tipkopis hrani Andrej Mišo Andrijanič.
- Dokumenta hrani Andrej Mišo Andrijanič.
- Razpis za direktorja Farmacevtskega laboratorija Krka, 28. 8. 1954; pisno soglasje Borisa Andrijaniča Ljudskemu odboru mestne občine Novo mesto z dne 8. 9. 1954 za prevzem direktorskega mesta v podjetju; Odločba Ljudskega odbora mestne občine Novo mesto z dne 21. 1. 1955 z imenovanjem Borisa Andrijaniča za direktorja Farmacevtskega podjetja Krka. Dokumente hrani Andrej Mišo Andrijanič.
- Mag. Marta Slapar, roj. Mušič (1907–1973) – soustemeljiteljica novomeške farmacevtske industrije v senci velikega direktorja, dostopno na: <https://www.pozabljenapolovica-novegamesta.org/copy-of-marica-strnad/>; Spominu magistre Marte Slaparjeve, Dolenjski list, 6. 9. 1973, št. 36, str. 5, dostopno na: https://www.dolenjskilst.si/media/arhiv-pdf/dl/1973/DL_1973_09_06_36_1223.pdf.
- Predračun za gradbena dela Gradbenega in obnovitvenega podjetja Novo mesto z dne 29. 5. 1954. Dokument hrani Andrej Mišo Andrijanič.
- V Skabernetovi hiši na Rozmanovi ulici, v kateri ima tovarna zdravil Krka še vedno svoje prostore, je bil leta 1907 rojen slovenski skladatelj Marjan Kozina, ki je bil poročen s starejšo Borisovo sestro Nedo.
- Miklavčič, Metka (2007): Krka nekoč in danes. V skrbi za vaše zdravje, št. 7, str. 4, dostopno na: http://www.krka.si/media/prk/dokumenti/0553_ziveti_zdravo_zivljenje.pdf.
- Gradbeno dovoljenje za adaptacijo nekdanje lekarnе na Cesti komandanta Staneta 16 v Novem mestu, št. 351-03-129/90-9 z dne 15. 5. 1990, Občina Novo mesto, Sekretariat za urbanizem in varstvo okolje. Hrani arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto.
- Vidmar, Igor (1993): Zasebna lekarna v Novem mestu. Dolenjski list, XLIV(25), str. 4.

Kulturna vez med Dunajem in Novim mestom

Dunaj je bil v preteklosti ena ključnih postaj na izobraževalni poti slovenskih intelektualcev in umetnikov ter je s svojimi umetniškimi tokovi vplival tudi na novomeško ustvarjalnost. Na Dunaju danes živi približno pet tisoč Slovencev, ki kljub močni vpetosti v avstrijsko kulturno okolje ohranjajo jezikovni in kulturni stik s Slovenijo v okviru svojih društev. Koliko od njih je Novomeščanov, ne vemo, a prav njihova potreba po ohranjanju stika z domačim okoljem in kulturo je spodbudila posebno sodelovanje med obema mestoma.

Alenka Murgelj

Dunaj je mesto, ki je skozi zgodovino igralo pomembno vlogo pri zorenju slovenskega kulturnega in intelektualnega prostora, tamkajšnji umetnostni utrip pa je navdihoval Slovence, ki so pomembno vplivali na razvoj naše kulture in jezika. Mnogi med njimi so pustili trajen pečat tudi na Dunaju. Svetovljanski Dunaj je tako še danes mesto bogatih kulturnih izmenjav, kjer živi tudi slovenska beseda. Ena takšnih izmenjav je tudi projekt, ki ga od leta 2016 pripravlja Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto in Društvo knjižničarjev Dolenjske.

Sodelovanje s Slovensko iniciativo Dunaj

Knjigotapljenje* – slovenska knjižna srečanja na Dunaju – je projekt spodbujanja bralne kulture ter ohranjanja slovenskega jezika in kulturne identitete v tujem okolju. Projekt poteka z veliko mero zavzetosti knjižničark, članic Društva knjižničarjev Dolenjske ob podpori Mestne občine Novo mesto in sponzorjev, ki jim je mar za slovenski jezik in kulturo.

Oblikovali smo ga v tesnem sodelovanju z društvom SID – Slovenska iniciativa Dunaj in ob predanem angažmaju mlade, na Dunaju živeče Novomeščanke, danes žal že pokojne, dr. Tjaše Gril. Tjaša je bila soustanoviteljica društva SID, ki je združilo in povežalo starše slovenskih otrok v avstrijski prestolnici z željo po ohranjanju slovenskega jezika in kulture ter povezovanju Slovencev, ki delajo ali študirajo na Dunaju, s koroškimi Slovenci. Prav Tjaša je zaslužna za zamisel in uresničitev večletnega plodnega sodelovanja med slovensko skupnostjo na Dunaju in novomeško knjižnico (Slika 1). Ob vzpostavitvi sodelovanja je v svoji predstavitvi društva zapisala: »Slovenska iniciativa Dunaj (SID) je društvo Slovencev na Dunaju, ki smo ga ustanovili leta 2014. Cilj iniciative je podpirati slovensko kulturno delovanje na Dunaju, tako za odrasle kot za otroke. Posebno dragoceni člani

društva pa so koroški Slovenci, ki si zelo močno prizadevajo prenesti ljubezen do slovenščine tudi na naslednje rodove.«

Problem, ki ga je izpostavila, je bil prav dostop do sodobne knjižne produkcije v slovenskem jeziku za otroke in odrasle: »Nekaj knjig je sicer na voljo v glavni dunajski knjižnici, kar pa absolutno ne zadostuje potrebam naših bralcev. Vzpostaviti sodelovanje s slovensko knjižnico, ki bi za daljši čas posodila nekaj svojega gradiva in omogočila njegovo rotacijo, je ena izmed glavnih nalog našega društva.« Tako smo se na začetku osredotočili predvsem na dostopnost knjig v slovenskem jeziku za otroke in sodobno slovensko literarno produkcijo za odrasle skupnosti na Dunaju živečih Slovencev. Najpomembneje je bilo zagotoviti večje število knjig za potrebe bralnega kluba.

Čeprav novomeška knjižnica ni Dunaju najbližja knjižnica, je bila ta izmenjava možna prav zaradi Tjaše, ki je ohranjala tesen stik z rodnim Novim mestom ter skrbela za redno dostavo in menjavo knjig med mestoma. Bila je tudi pobudnica bralnega kluba *Knjižni prigrizki* po slovensko, ki je namenjen druženju odraslih ljubiteljev literature. O namenu bralnega kluba so v društvu zapisali: »Z njim želimo med Slovenci na Dunaju spodbujati branje izbrane literature v maternem jeziku in jim omogočiti druženje ter pogovor s podobno mislečimi.« Danes dostop do knjig in gradiva v slovenskem jeziku v veliki meri poteka s pomočjo storitev e-knjižnice, ki je na voljo vsem članom novomeške knjižnice, člani bralnega kluba pa si sposojajo e-knjige prek sistema Biblos.

Dopolnilni pouk slovenščine na Dunaju

Poleti 2016 je prišlo do pobude za oblikovanje kulturnega programa za otroke in mlade, ki so jih v društvu ocenili kot »kritično

Dr. Tjaša Gril, pobudnica sodelovanja, pred začetkom programa za otroke v dvorani Centra avstrijskih narodnih skupnosti (foto: arhiv KMJNM, 2016).

občinstvo, ki izgublja svojo slovensko identiteto zaradi močne vključenosti v avstrijsko okolje. Menimo, da bi kulturni dogodki z mladimi, zanimivimi slovenskimi ustvarjalci na popolnoma nevsiljiv način spodbudili zanimanje za materinščino.«

Zaradi vpetosti v avstrijski šolski sistem in družbo je mlade težko motivirati za rabo slovenskega jezika in navdušiti za slovensko kulturo. Pod okriljem ministrstva za izobraževanje, znanost in šport poteka na Dunaju dopolnilni pouk slovenskega jezika, ki združuje mlade z različnim predznanjem slovenščine. Z njihovo profesorico Judito Babnik, ki je po Tjaši prevzela tudi vaje našega sodelovanja, vsako leto oblikujemo program in dejavnosti, ki so mladim blizu in jih spodbujajo k rabi slovenskega jezika, spoznavanju slovenske kulture ter bogatijo besedni zaklad.

V okviru dopolnilnega pouka potekajo tudi urice slovenščine za predšolske otroke v Centru avstrijskih narodnih skupnosti – CANS (Österreichisches Volksgruppenzentrum). Izbiri dejavnosti za predšolske otroke se pri oblikovanju programa posvečamo s posebno pozornostjo, saj se nekateri med njimi prvič srečujejo s slovensko besedo. Tako so srečanja z najmlajšimi bolj igriva in ustvarjalna.

Novembra 2016 je na Dunaju prvič potekal zaključek projekta oz. večer novomeške kulture in ustvarjalcev za otroke, mlade in odrasle. V CANS-u smo najmlajšim predali knjige, ki jih je med letom v posebni akciji zbiral novomeška knjižnica. Otroci so prislusnili pravljicarki Brigiti Lavrič iz novomeške knjižnice ter zapeli in zaplesali z maskoto knjižnice škratom Rudijem. Za mlade smo pripravili srečanje z novomeškim pisateljem in filmskim režiserjem Nejcem Gazvodo ter scenaristično-filmsko delavnico, ki je začela novo sodelovanje (Slika 2). Nejc je namreč delo z njimi nadaljeval v času svoje pisateljske rezidence na Dunaju. Za odrasle sta bila zvečer v Klubu slovenskih študentk in študentov na Dunaju organizirana predstavitev in pogovor z Gazvodo, sledila pa je projekcija njegovega celovečernega filma Dvojina.

Skupaj s Tjašo Gril kot predstavnico društva SID smo se sešli tudi s kulturno atašejko in vodjo centra SKICA (Slovenski kulturno-informacijski center v Avstriji) na slovenskem veleposlaništvu na Dunaju Barbaro Koželj Podlogar, kjer smo predstavili problematiko Slovencev na Dunaju in spregovorili o možnostih intenzivnejšega sodelovanja slovenskih ustvarjalcev z Dunajem.

Nejc Gazvoda z mladimi, ki na Dunaju obiskujejo dopolnilni pouk slovenskega jezika MIZŠ RS (foto: arhiv KMJNM, 2016).

3

Marinka Kren, Nataša Novakovič Bregar in Helena Brulc (z leve proti desni) iz dramske skupine KMJNM prepevajo z najmlajšimi navdušenci nad lutkovno predstavo (foto: arhiv KMJNM, 2017).

Leto 2017 je bilo v Novem mestu tematsko jantarno leto in zaključni program smo načrtovali v tem duhu, a je naše načrte prekinila nenadna smrt Tjaše Gril, ki je vodila organizacijo in izpeljavo programa na Dunaju. Da vsaj otroci in mladina ne bi ostali brez programa, smo decembra 2017 v prostorih CANS-a pripravili program zanje. Dramska skupina Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto je za otroke pripravila lutkovno predstavo Neubogljivi mucek, mladi pa so s pomočjo didaktičnega pripomočka LegoStory, ki spodbuja domišljijo in kreativno pisanje, ustvarjali zgodbe na temo V iskanju jantarnega zaklada. Ob pomoči računalniške tehnologije so jih tudi predstavili, kar pa je za mlade, ki slovenščine v dnevni interakciji ne uporabljajo, velik izziv (Slika 3).

Povezovanje s Slovenskim inštitutom na Dunaju

V letu 2018 se je na pobudo Slovenske iniciative Dunaj vzpostavila močnejša povezava med na Dunaju delujočimi slovenskimi društvi in centrom SKICA, ki je podprl izvedbo našega programa za odrasle. V Slovenskem inštitutu na Dunaju, ki si prizadeva za medkulturni dialog, spodbuja strokovno in znanstveno razpravljanje v stičnem slovensko-nemškem prostoru, sta zavest ter pripadnost slovenski kulturi in jeziku velika. Njihova želja po spoznavanju slovenske kulturne zgodovine nas je nagovorila

4

Judita Babnik, profesorica slovenskega jezika na Dunaju, s promocijsko torbo z ilustracijo Martina Krpana (foto: arhiv KMJNM, 2018).

k oblikovanju programa, v katerem se osredotočamo na promocijo novomeške kulturne dediščine ter produkcije novomeških kulturnih ustanov in ustvarjalcev. Oblikovali smo tudi celostno podobo projekta. Za iztočnico smo vzeli ilustracijo Hinka Smrekarja, ki jo je narisal za naslovnico knjige Martin Krpan leta 1917 in jo hrani novomeška knjižnica v posebnih zbirkah, ter pripravili promocijske torbe in zvezke (Slika 4).

Darja Peperko Golob, vodja službe za domoznanske dejavnosti in Posebnih zbirk Boga Komelja v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto, je tako pripravila predavanje *Slavko Grum – od Novega mesta do Dunaja* in predstavila zapuščino Slavka Gruma, ki jo v posebnih zbirkah hrani novomeška knjižnica (Slika 5). *Grumov Dunaj okoli leta 1920* pa so spoznavali mladi pod vodstvom Lidije Voler Czwecko in z njo obiskali ključne postaje Grumovega dunajskega življenja. Otroci so spoznali gledališče kamišibaj. Tatjana Grabrijan iz KUD Taus Teater je predstavila *Bajke in povesti o Gorjancih* Janeza Trdine, Breda Kočevar iz Knjižnice Črnomelj pa *Mehurčke* Otona Župančiča (Slika 6). Helena Brulc iz novomeške knjižnice je pripravila delavnico izdelave kamišibaja, na kateri so najmlajši ustvarjali po Trdinovi povesti *Velikani*.

Sedemdesetletnica smrti Otona Župančiča, pesnika, dramatika in prevajalca, ki je po končani novomeški gimnaziji nadaljeval študij na Dunaju, je bila izhodišče oblikovanja programa v letu 2019. Za najmlajše je dramska skupina Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto v CANS-u uprizorila lutkovno igrico *Kjer se prepirata dva ...* in se poigrala z ugankami Otona Župančiča. Slovenski inštitut na Dunaju je gostil literarni večer *Hodil po zemlji sem naši in pil nje prelesti*, ki ga je pripravila Mateja Kambič iz Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto, knjižničarke pa so interpretirale odlomke iz njegovih del (Slika 7). Za mlade smo v sodelovanju z dopolnilnim poukom slovenščine izvedli stripovsko delavnico na temo reformacije pod mentorstvom akademskega slikarja in striparja Cirila Horjaka – dr. Horowitza.

5

Darja Peperko Golob je predstavila zapuščino Slavka Gruma, ki jo hrani novomeška knjižnica (foto: arhiv KMJNM, 2018).

Novomeška pomlad na Dunaju

V letu 2020 je bila velika pozornost namenjena 120-letnici rojstva Mirana Jarca in 100-letnici novomeške pomladi. Darja Peperko Golob in Mateja Kambič sta pripravili razstavo obsežne zapuščine Mirana Jarca, ki jo hrani novomeška knjižnica, nosilka imena tega pesnika, pisatelja in dramatika, enega glavnih akterjev novomeške pomladi. Ob odprtju razstave smo v sodelovanju s Slovensko iniciativo Dunaj, Slovenskim inštitutom na Dunaju ter Slovenskim kulturnim centrom Korotan načrtovali glasbeno-literarni večer, ki pa smo ga odpovedati zaradi omejitev epidemije. Posebej močno vez v našem sodelovanju predstavlja pisatelj in dramatik Slavko Grum, ki je otroška leta preživel v Novem mestu, kjer je obiskoval tudi gimnazijo, študijska pa na Dunaju, ki je s svojo dekadentnostjo zaznamoval njegovo ustvarjanje. V letu

2021 obeležujemo 120. obletnico njegovega rojstva in Slovenski inštitut na Dunaju si prizadeva, da bi naslednje leto eno od ulic Dunaja poimenovali po njem, mu postavili trajno obeležje ter tesneje povezali Dunaj in Novo mesto. Vsekakor je to za Novo mesto priložnost, da z Dunajem stke močnejšo kulturno vez in tudi širšo dunajsko javnost opozori na zaklade svoje kulturne zgodovine.

* Poigrali smo se z besedo in ji dodelili slovarsko razlago, kot jo bomo morda nekoč lahko našli v Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika: **knjigotapljenje** knjigotápljenje -a s (á) *glagolnik od knjigotápati, tihotapljenje knjig čez mejo*: knjigotapljenje čez mejo / knjigotapljenje v tujino / tovoriti knjige čez mejo; Če bi Martin Krpan namesto angleške soli tovoril slovenske knjige, bi danes rekli, da je knjigotapil slovensko besedo.

6

Lutkarica Tatjana Grabrijan s kamišibajem predstavlja Trdinovo povest Velikani (foto: arhiv KMJNM, 2018).

7

Mateja Kambič predstavlja zapuščino Otona Župančiča (foto: arhiv KMJNM, 2019).

»V pesmih se lažje živi«

Na Ta veseli dan kulture 3. decembra Društvo Novo mesto vse od leta 2017 v sodelovanju z novomeško območno izpostavo Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti vsako leto s kulturnim dogodkom obudi spomin na zaslužno novomeško kulturno delavko ter cenjeno mentorico številnih novomeških ustvarjalcev in kulturnih društev Stašo Vovk. Tradicionalni dogodek je v letu 2020 zaradi epidemije novega koronavirusa odpadel, zato se spominu na ustanovno in častno članico društva tokrat poklanjamo v glasilu Izziv, in sicer s predstavitevijo mlade pesnice in saksofonistke Brine Kren iz Straže.

Foto: Nina Pernat

na mizo stol stopnico klop zelen fotelj
stopim
da nimaš več izbire
da moraš pogled obrniti navzgor
proti meni po meni od spodaj vame
gledaš
jaz pa belo pod tvojimi šarenicami
rada imam belo pod šarenicami
ne vidi se vedno
skoraj nikoli
le če grem
na mizo stol stopnico klop zelen fotelj
moram višje
tik nad ramena
nad ogledalo vrata zid luči drevo
da sem na zgornji strani prostora
vedno na zgornji strani prostora
in podpiram en konec oboka
oba konca
tri štiri
in še belo pod šarenicami

*

Vse moje ure stojijo.
Živim le v prostoru,
v času ne.
V moji prvi hiši
je vedno ura dvajset do petih,
v moji drugi hiši
sedem čez pol tri.
Živim le v svoji prvi in drugi hiši.
Drugod samo bivam.
Živim le v prostoru,
v času ne.

Veliko mesto, nikoli ne izvem, katero. Pročelje stolpnice z eno tistih fasad, ki so sestavljene iz samih ogledal. Belo sonce, ki ga vidim le v odsevu. Mlada ženska z aktovko v poslovnih obleki, ki hodi mimo. Nosi sončna očala in njeni svetli lasje so ravno postrizeni na višini ramen. Ujeta je v časovni zanki, znova in znova jo gledam, kako se sprehodi mimo pročelja. Njena hoja je hitra in srednje lahka in običajno se skoraj neopazno smehlja.

Kljub temu, da je to edini prizor, ki ga vidim neposredno, se zavedam vseh prebivalcev mesta. Pravzaprav sem vseprisotna, sem sestavni del vseh identitet.

Najmočnejša poleg ženske z aktovko je bit otroka, ki v nekem svetlem stanovanju sedi na preprogi v dnevni sobi in ob zajtrku gleda risanke. Star mora biti nekje štiri leta in njegova glava je polna kodrov lešnikove barve. Je eden tistih otrok, ki v resničnem svetu obstajajo samo takrat, kadar je to absolutno nujno, večina njihovih življenj pa se odvija v abstrakcijah, podaljških realnosti, ki jih stalno ustvarjajo. Biva z neko neverjetno lahkotnostjo, ki skoraj neopazno lebdi nad mestom.

Nedaleč od njega živi v stanovanju v zgornjem nadstropju nekega nebotičnika mlad arhitekt. Sedi za malo mizico ob velikem oknu v kuhinji in vsakič znova svoje načrte polije s kavo. Njegovi lasje so oranžni in nosi očala z debelimi okvirji.

Na drugem koncu mesta sedi v stavbi filharmonije mlada violinistka, ki se ravno uglašuje. Včasih je tam pred vsemi ostalimi in igra sama, včasih pa je na odru cel orkester, a tudi takrat se najbolj zavedam nje.

Nikoli je ne slišim igrati, nikogar od njih ne slišim, vedno le raskav jutranji glas nekega moškega, ki prihaja iz starega radia. Govori o delnicah. Z njim se po mestu širi močan vonj po kavi.

Star, oglat, moder avto, ki se počasi vzpenja po ozki cesti sredi travnatega klanca. Tudi ta je ujet v časovno zanko in nikoli ne pride do vrha. Vozi moški v karirasti srajci. Ostalih potnikov nikoli ne vidim jasno, vem pa, da so tam. Sama sedim na sedežu zadaj v sredini. Zrak je mehek, topel in neverjetno gost. Celoten prizor je od tega zraka povsem porumenel in slika, ki jo vidim, je rahlo zrnata. Skozi vetrobransko steklo gledam ven in zdi se mi, da ves ta zrak ustvarja konstanten zvok; tih in razmazan, ki se nežno giblje okrog ene same frekvence.

Velika, bela soba pravokotne oblike z visokim stropom, običajno brez pohištva. Ena izmed daljših sten je steklena. Skozi to velikansko okno je moč videti neko pokrajino, vsakič je malo drugačna in gozd, ki je z njenim spreminjanjem različno oddaljen, mi pove, kateri letni čas je. Pogosto je zima in hladno zimsko sonce vstopa v prostor skozi to steno v ostrih snopih. Ležim na tleh ob steni nasproti steklene in prav počasi obračam glavo, polno mehkih, nepočesanih las od leve proti desni in nazaj. Nekdo se, zdi se, da skoraj po zraku, sprehaja vzdolž steklene stene in igra glasbo, jaz pa ga poslušam. Včasih nosi črn puli, včasih pa enega tistih debelih pletenih zimskih puloverjev. Vedno igra nekaj drugega in nikoli ne morem slišati povsem jasno, ujamem le posamezne zvoke, ki tvorijo zvočni prostor, ki ga poznam že od prej. Nihče od naju nikoli ne govori in čas ne mineva.

--

Kraji brez materialnega obstoja, efemerni podaljški, dozidave realnosti, v katerih lahko živim. Občutek, ki v tem svetu nima pravega simbola ali imena in se znotraj mojih misli manifestira skozi podobe [opisane zgoraj], zvoke in včasih jezik, ki nato tvori pesmi. Pesmi so še najkrhkejše in v njih je treba bivati skrajno previdno, saj hitro nehajo biti resnične. Ostale vrste besedil prenesejo mnogo več in so obstojnejše, srčika napisanega je lažje oprijemljiva in ni se treba zanašati na konotacije. So pa slabše naseljena, ostala besedila. V pesmih se lažje živi.

Ustvarjanje tuje realnosti kot posledica ustvarjanja lastne. Soobstoj ustvarjalca in prejemnika skozi ustvarjeno, kjer imata obe strani možnost ustvarjanja in prejemanja pomena, možnost naseljevanja.

Brina Kren

Brina Kren, rojena 17. 4. 2003 v Novem mestu, je intermedijska umetnica mlajše generacije, ki v svoji dejavnosti združuje predvsem besedo in zvok.

Šola se na Konservatoriju za glasbo in balet Ljubljana, kjer se v igranju saksofona izpopolnjuje pri prof. Janu Gričarju, redno pa se udeležuje tudi mojstrskih tečajev doma in v tujini.

Poleg šolskih odrov, na katerih se predstavlja kot solistka in v različnih sestavih – med njimi je vredno omeniti kvartet saksofonov, v katerem sodeluje s še tremi obetavnimi saksofonistkami svoje generacije –, se uveljavlja tudi v širšem prostoru. Različnim občinstvom se redno predstavlja vasedbah, kot so Equilibrium as *Insta_bility* ter ansambel .abeceda, v preteklosti pa tudi code::source, Pet jazz polnoč, Pihalni orkester Krka, Avrehua in drugi.

V svoje avtorske projekte redno vključuje svojo pesniško dejavnost. Tako se je na Jazz festivalu Ljubljana 2020 predstavila s projektom Rišem si bogove, znotraj katerega je na podlagi zvočnega cikla pesmi v priložnostni zasedbi pripravila zvočno-vizualni performans. V letu 2020 pa je delovala tudi kot kuratorka koncertnega cikla Studio 8.1, ki ga na podlagi ene svojih pesmi izvaja s podnaslovom *kako živijo ljudje*. Cikel v sodelovanju s Cirkulacijo2 izvaja zavod .abeceda, v okviru katerega kot rezidenčna umetnica projekta .codex tedensko objavlja svoje zvočne improvizacije, ki jim je v preteklosti pogosto dodala besedo.

Tako omenjene kot tudi mnoge druge pesmi lahko preberete v njeni novi pesniški zbirki Razgaljanja, ki sledi prvincu Mnogostranosti (2018). Knjigo, ki je v sodelovanju z ljubljansko producentko Natašo Serec in sodelavci izšla pod okriljem KUD Mreža, sta z Brino ustvarili še fotografinja Nina Pernat in novomeškemu prostoru dobro poznana likovna umetnica Tjaša Travižan, tokrat v vlogi oblikovalke.

Kam s plastiko, migracijami in našo mladino?

Poleg pandemije covid-19, ki zadnje leto zavzema večji del domačih in svetovnih novic – drugega skorajda ne slišimo –, je še vedno aktualnih precej tematik, tako svetovnih kot lokalnih, ki so vendarle še nekako ostale v naši zavesti. To so zagotovo onesnaževanje okolja in z njim povezane podnebne spremembe, ki so deloma odgovorne za še vedno aktualne migracije. Članki o obeh se pojavljajo le še občasno. Še manj pa se v medijih govori o težavah mladih v Sloveniji, ki so sicer vsak dan prisotne v naših pogovorih. Takšne in drugačne.

Saša Mikec, foto: frimufilms/freepik.com

Pred kratkim je članica našega društva izrazila skrb glede povečanja uporabe plastike v gostinstvu v času epidemije. To je popolnoma legitimna skrb. Po dostopnih podatkih iz leta 2018 Evropa na leto ustvari 25 milijonov ton plastičnih odpadkov, recikliranih je manj kot 30 odstotkov. Dobršen del tega ostanka na žalost pristane v naših morjih; inšpektorat za okolje je junija 2020 objavil analizo uvoza oziroma izvoza odpadkov iz tretjih držav v letu 2019, po kateri je Slovenija izvozila 134 914 ton odpadkov. Največ – kar 75 odstotkov – je bilo plastičnih odpadkov. Največkrat so bili namenjeni v Malezijo, Bosno in Hercegovino ter Srbijo.¹ Zelo so nas pretresli članek in posnetki v plastiki dušičnega jezera in reke Drine v Bosni.² Ampak nazaj k morju. Po podatkih, ki so dostopni na spletu, v Sredozemskem morju na leto pristane okoli 570 000 ton plastike, Jadransko morje pa si je celo prislužilo naziv enega od s plastiko najbolj onesnaženih evropskih morij. V enem letu je v svetovnih oceanih končalo 180 558 ton polietilenskih odpadkov samo iz Evrope, ki naj bi spadala med bolj okoljsko ozaveščene celine. Strokovnjaki ocenjujejo, da je trenutno v oceanu več kot 150 milijonov ton plastičnih odpadkov, kjer bodo preživeli na stotine, če ne celo tisoče let.³ Več kot 150 milijonov ton plastičnih odpadkov ... Ali se te številke sploh koga dotaknejo?

Plastika, s katero se v trenutnih razmerah naši gostinci na vse pretege trudijo preživeti, bo najbrž pristala v okolju – nekaj na kopnem, nekaj v zraku, nekaj v oceanih. Vprašanje je tudi, koliko se sploh zavedamo, da imamo že vsi ljudje na tem planetu v svojih telesih prisotno neznano število mikroplastičnih delcev in da njihovih vplivov na naše telo ne poznamo.

Zatiskanje oči pred očitnim

Navedli smo le težavo s plastiko, kje so še vsi ostali okoljski izzivi, ki bodo iz leta v leto ne le kazali svoje kremplje, temveč z njimi krepko praskali po zemeljski obli, začeni z revnejšimi državami. Tako si bomo v 'naprednem svetu' lahko še nekaj časa široko zatiskali oči in se zgražali nad velikim številom 'umazanih migrantov', ki bodo množično drli v 'z vodnimi viri in socialno blaginjo' bogato Evropo. Predvsem jih k nam priganja revščina, katere vzrok so tudi okoljske spremembe, čeprav niso edini dejavnik preseljevanj.

Razumljivo je, da migranti ne bodo sprejeti z odprtimi rokami. Je pa nesprejemljivo, da se je sicer majhna skupinica državljanov odločila vzeti pravico v svoje roke, organizirana z voki-tokiji in (ne) legalnim strelnim orožjem. Zaradi ugodne stanovanjske lege lahko iz svoje dnevne sobe vidijo, ko ponoči izza krošenj in debel žarijo nočne svetilke, katerih lastniki so grozni prišleki, ki bodo 'posiljevali naše ženske', 'dobivali denar iz državne blagajne' in, bog ne daj, 'kradli nizko plačana delovna mesta', za katera ti (ne)zavedni državljanji niso niti vedeli, da jih želijo, dokler jim jih izpred nosu niso speljali 'nekulturni, divji' Arabci in Afričani. Zgražanja vredno je, da je takih skupin pravičnikov najbrž še več. In ne, to se ne dogaja v kakšni tuji državi. Še več, to se dogaja danes v Novem mestu. Vprašanje je sicer, kako učinkovit je takšen lov na glave in kako se lahko fizična pripravljenost naših pravičnikov kosa s kondicijo migrantov, ki so prehodili več tisoč kilometrov.

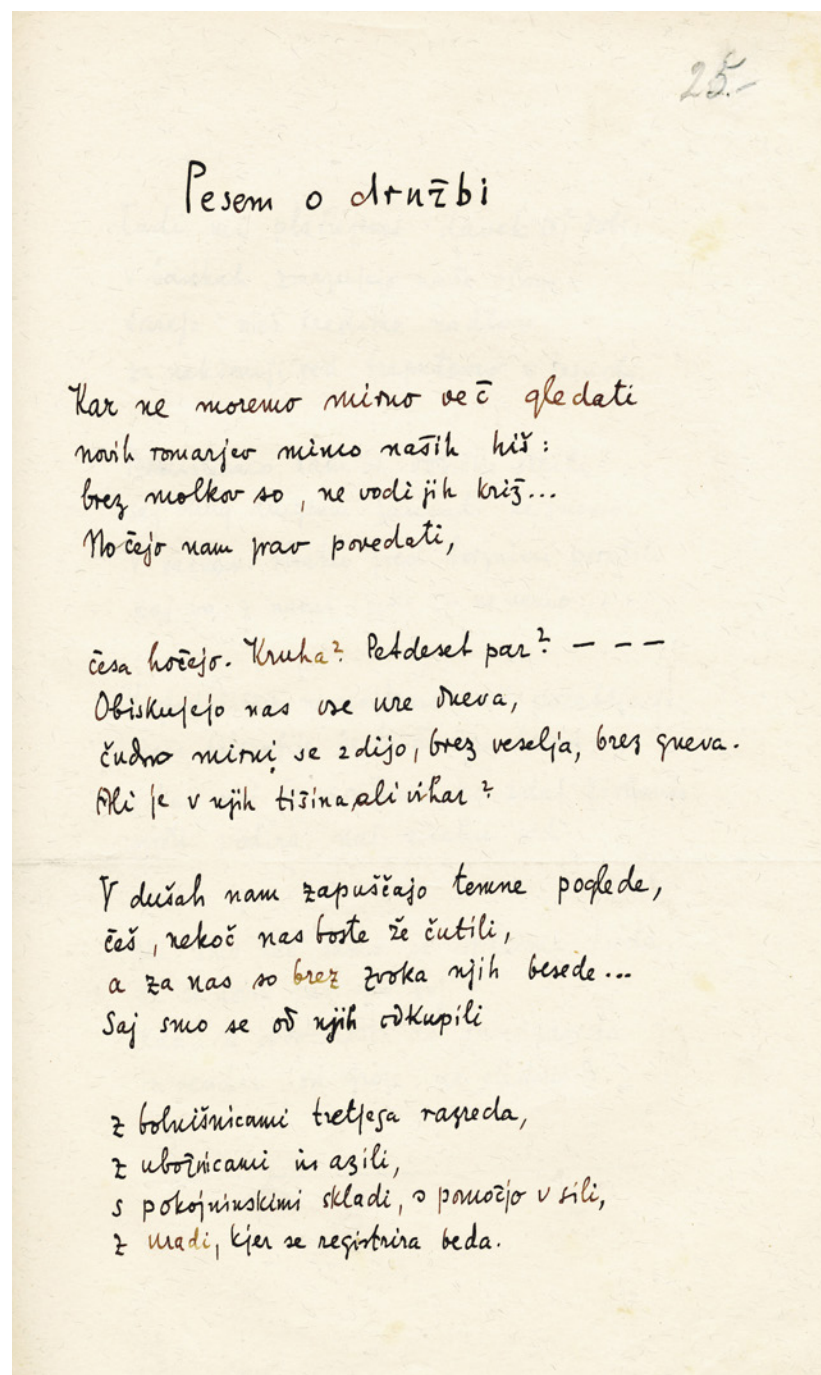
Seveda je treba upoštevati težave in potencialne nevarnosti nezakonitih migracij, vendar se je treba zavedati tudi velike stiske ljudi, ki so se odločili za premik. Navsezad-

nje najdemo po vsem svetu tudi veliko Slovencev, pa nas je le dva milijona. Maroškim fantom, ki delajo v turističnem kampu od zgodnjega jutra do globoke noči in za mizerne zneske služijo 'bogatim' turistom, ni nihče povedal, da jih v Evropi čakajo še hujša suženjska delovna razmerja ali pa delo v kriminalu. Migracije so vedno bile in vedno

bodo. Ali so bile migracije Slovanov pred dobrim tisočletjem legalne?

Kje so službe za našo mladino?

Ko smo že pri socialnih stiskah, je treba omeniti tudi, da v Sloveniji veliko mladih pri svojih zgodnjih tridesetih še vedno ne more priti do služb, ki bi jim omogočile

26.-
Tudi mi plačujemo davek tej dobi:
v bankah zmezujejo naše vloge,
torejo nas kreditne nadloge,
za nekdajni red trepetamo v temoti.

Premišljamo, kam bi dobičke skrili,
saj drug drugemu zaupati ne smemo.
V večnem strahu pred borzini poročili
kaj bo z nami jutri - ne vemo...

V gledališčih ne najdemo več pozabljenja,
naša filozofija je le še igra besed,
v kaj naj še verjemo, ko zdaj življenje
sproti podira naš miselni red.

Ali smo res samo še nplačena čreda,
ki se norih pastirjev boji?
Kdo se bodočnosti do dna zaveda
in vendar od groze ne oledeni?

Miran Jarc, Pesem o družbi, zbirka
Novembrske pesmi, 1936. Original
rokopisa hrani Knjižnica Mirana Jarca
Novo mesto, Posebne zbirke Boga
Komelja.

dovolj sredstev, da bi lahko sploh
začeli razmišljati o družini in
otrocih. Epidemija je situacijo le
še poslabšala. Žalostno pa je, da
mnogi še vedno menijo, da je za
visoko brezposelnost mladih kriva
tudi njihova pasivnost, razvajenost
... Si kdo upa to povedati številnim
ljudem v poznih dvajsetih, zgod-
njih tridesetih, ki s pridobljeno
šesto, sedmo stopnjo izobrazbe
ne morejo priti do redne, resne
zaposlitve, ki bi jim omogočala
zdravo samostojnost? Da morajo
po končanem študiju še naprej de-
lati prek študentskega servisa ali
pa so primorani iskati zaposlitev v
tujini? Ali je potem čudno, da toliko
Slovenk in Slovencev v Kristusovih
letih še vedno živi v svojih otroških
sobah, v hiši svojih staršev?

Takšnih primerov je ogromno.
Pogosto gre le za sistemske nesmis-
le, in vendar se nikakor ne najde ne
volje ljudstva ne politične volje, da
bi se kaj resnično spremenilo. Zato
nam zaskrbljenim posameznikom
ne preostane drugega, kot da sami
poiščemo načine in možnosti, da
s svojimi dejanji prispevamo k
rešitvi različnih zagat današnjega
časa (seveda ne z nočnim lovom na
reže).

Kaj lahko storim jaz?

Internet je lahko tudi čudovita
reč, če ga znamo uporabljati. Z njim
si lahko pomagamo na različnih
področjih. V skrbi zaradi povečane
uporabe plastične embalaže v gos-
tinstvu lahko začnemo razisko-
vati cenovno ugodne alternative
in naše gostince seznanjati z bolj
prijaznimi izbiri tako za okolje
kot za podjetnike. Redno lahko
recikliramo. Veliko je okolju pri-
jaznih alternativ, ki bi potrebovale
več spodbud in ozaveščanja. Lahko
jih poiščemo, raziščemo in širimo
novice o njih. Lahko smo pozorni,
po kakšnih izdelkih posegamo v
trgovini, saj je ponudba le odraz
povpraševanja. Lahko gremo na
volitve. Lahko volimo tudi, ko za
nas nobena od ponujenih možnosti
ni sprejemljiva, saj je tudi nevel-
javen glas pomemben in veljavno
oddan glas. Ne le da nam je to do-
voljeno, to je naša državljanska
dolžnost.

Medtem pa vas vabim k branju
Pesmi o družbi našega rojaka Mira-
na Jarca, ki odlično zaobjema duha
današnjega časa. Napisana je bila v
času hude finančne in gospodarske
krize, ki se je začela leta 1928. Pred
časom je bila na voljo za ogled in
branje na plakatih na novomeškem
Glavnem trgu. O pomenljivosti de-
jstva, da je bila napisana nekaj let
pred začetkom druge svetovne voj-
ne, lahko presodi vsak sam.

Društveni glasili Poročevalec in Izziv od zdaj tudi v digitalni knjižnici Slovenije

Tomaž Golob

Na spletni strani Digitalne
knjižnice Slovenije (dLib.si) so po
novem objavljene arhivske številke
obeh tiskanih glasil Društva Novo
mesto. Društvo je sprva izdajalo
Poročevalca, od leta 2001 pa ne-
prekinjeno IZZIV. Ta je od leta
2009 v elektronski obliki dostopen
tudi na spletni strani društva in na
družbenem omrežju Facebook.

Vpisan je tudi v razvid medijev
na ministrstvu za kulturo. Tiskane
izvode pošiljamo v hranjenje in ob-
delavo v novomeško knjižnico, vsi
članki so obdelani v sistemu CO-
BISS, zadnja leta pa obvezne izvode
pošiljamo tudi v Narodno in uni-
verzitetno knjižnico, ki je glasilo
dodelila številko za tiskane serijske
publikacije (ISSN).

Zasluge za objavo na dLib ima
Knjižnica Mirana Jarca Novo mes-
to, ki je prepoznala širši družbeni
pomen tako Poročevalca kot Izziva
in v novomeškem podjetju Mikro-
grafija naročila skeniranje arhivs-
kih števk do vključno leta 2019.
Knjižnici se iskreno zahvaljujemo
za izkazano priznanje in zaupanje
z upanjem, da bodo na osrednji
spletni strani slovenskih knjižnic
redno objavljali tudi naslednje
številke našega glasila.

Poročevalec je dostopen
na spletni strani Digitalne
knjižnice Slovenije:
<https://bit.ly/329nS19>

Glasilo IZZIV je dostopno na
povezavi: <https://bit.ly/3efAVxp>

Člane društva, ki doma vestno hranite izvode našega glasila, prijazno
prosimo, da nam za potrebe skeniranja za kratek čas posodite manjkajoče
številke letnikov 5 (2005), 7 (2008), 8 (2009) in 9 (2010), ki jih pogrešajo
tudi v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto. Za pomoč se vam že vnaprej
iskreno zahvaljujemo.

Notranje glasilo Društva Novo mesto - Izbija Hiterki
na leto: marca, junija, septembra in decembra
Urednik: Tine Škerlj - Oblikovalec: Marko Klinc
Računalniški stroji in posrednik: Marko Klinc
Filosofski stroji in posrednik: Marko Klinc
Uredništvo: IZZIV, Gosarjeva 30, 8000 NOVO MESTO
Kolektivo in fotografije ne verjemo

izziv

Novo mesto, 8. marca 2001
Leto I., številka 1

Kaj naj bo v obnovljenem Narodnem domu?

Zaradi izjemnega kulturnega in zgodovinskega pomena novomeškega Narodnega doma in vse hitrejšega grozečega propadanja sta Mestna občina Novo mesto in Društvo Novo mesto sklenili dogovor o ustanovitvi fundacije za rešitev Narodnega doma.

Čeprav izročilo nekako terja določitev namembnosti, želita občina in društvo gledati na drugačne zahteve, kot so veljale pred 120-imi leti, priložnostni namenjeni meščanom, kaj pričakujejo od obnovljenega Narodnega doma.

Zamislili in predložili, za-
pisane praviloma na eni
strani lista, pošljite do 29.
marca 2001 na naslov:
Mestna občina Novo mesto
Kabinet župana
Seidlova cesta 1
8000 Novo mesto
faks: 02/2029 208 ali e-pošto:
slavko.gagic@novomesto.si

Obiščete vabilo mešča-
nom, naj povedo, čemu na-
meniti obnovljeni Narodni
dom, in nagrade za vse, ki
se bodo pridružil razmišlja-
nju o namembnosti doma
pa v današnjem DOLENJSKEM LISTU!

Društvo Novo mesto si prizadeva, da bi bilo življenje v dolinski metropoli prijetno
ali pa vsaj znosno. Prvotni, ki teče skozi mestno jedro, je nedvomno eden izmed skrajno
močeh dejavnikov, stara mestna poslopja, ki brez pravega življenja v njih počasi
hira, napovedujejo nezadržno umiranje starega Novega mesta. Prva lastovka pa je
vendarle tu: župan Mestne občine dr. Anton Starc in predsednik Društva Novo mesto
Tine Škerlj sta v ponedeljek podpisala Pismo o nameri ... o kakšni pa na 2. strani
današnjega IZZIVA! (Foto: Marko Klinc)

Naj ne bo nikomur nerodno!

Precej časa je že minilo, odkar je izšel zadnji Poročevalec, s katerim je upravni odbor našega društva obveščal
člane o svojem delovanju. Ves ta čas ste bili člani lahko
seznajeni z aktivnostmi upravnega odbora le, če ste se
udeleževali okroglih miz ali javnih tribun, ki smo jih
občasno organizirali, ter na letnih občinih zborih. To je
vsekakor premalo.

Izjavljamo se je tudi naše
upanje, da se bo večje
število članov aktivno vklju-
čilo v delovanje društva. Ko
smo v minulih letih od
ustanovitve društva v
novembru 1993 naprej
poskušali najti primerne
oblike za čim širše udelež-
vanje članov in smo se
dogovarjali za ustanovitev
posameznih sekcij, ki bi se
ukvarjale s posameznimi
področji našega delovanja,
pozivali posamezne pobud-
nike (pametnih in koristnih
pobud ni nikoli manjkalo),
da bi se lotili obdelave in
izvedbe posameznih akcij,
je ostalo to več ali manj pri
sklepih in dobrih željah.

Zaradi tega se je upravni
odbor odzval, da bo obno-
vil pismo obveščanje članov
o problematiki, s katero se
ukvarja in o pobudah, ki jih
posreduje izven društva
tistim lokalnim dejavnikom,
ki naj bi z zmoglo svoje
oblasti in v okviru svojih
pristojnosti napravili čim-
več koristnega za naše
mesto. To pa naj ne bi bil več
samo »poročevalec«, ampak
»izziv«, kot smo soglasno
poimenovali novo glasilo.

Ni moj namen, da našte-
vam uspešne ali tudi
neuspešne pobude in akcije,
ki smo jih izvedli v minulih
sedmih letih. Rad bi izrazil
čimveč članov, da bi upra-
vnemu odboru pomagali pri
aktivnostih, pa naj bodo to
prizadevanja za ureditev
posameznih pesepoti ali
kolesarskih stez v Novem
mestu, izdajanja zbornikov
(kot sta bila dosedanja dva
zbornika iz leta 1996 in
2000), pri dajanju pobud
upravi in občinskemu svetu
Mestne občine Novo mesto,
kakor tudi pri udeležbah na
lokalnih volitvah.

Samo tako, če se nas bo
več zanimalo in skrbelo za
urejeno in kulturno podobo
mesta, za kakovostno in

Vabilo na občni zbor

torok, 13. marca ob
19. uri bo v sejni sobi
Zavarovalnice Triglav v
Novem mestu redni letni
občni zbor Društva Novo
mesto.

Na zbor vabimo vse
člane društva in prijate-
lje, ki spremljajo naše
delo in se zanimajo za
vprašanja, ki jim namen-
ja naše društvo prizade-
vanja za svestranski
razvoj mesta in kakovost
življenja v njem.

Na zboru bo dr. Janez
Gabrijelič, član Račun-
skega sodišča Slovenije,
predstavljal Društvo Rasto-
ča knjiga in njegovo za-
misel za postavitev
stavbe, v kateri naj bi
zbrali najpomembnejše
stvaritve slovenstva kot
stalo učebo se skupnos-
t.

Upravni odbor DNM

NOVO MESTO - Fotografija Marko Klinc, Foto LIFE, Novo mesto, Novi trg 6

- <https://www.ostro.si/si/razkrinkavanje/objave/slovinci-niso-najvecji-onesnazevalci-morij-s-plastiko-v-eu>.
- <https://www.dnevnik.si/1042946630>.
- <https://www.treehugger.com/europe-s-plastic-recycling-is-getting-dumped-in-the-ocean-5070465>.

POROČILO O DELU DRUŠTVA NOVO MESTO V LETU 2020

Tomaž Golob

Upamo, da bo epidemija počasi izzzvenela in da se bomo lahko ponovno srečali. Nazadnje smo se videli na zboru članov leta 2019. Foto Boštjan Pucelj.

Društvo Novo mesto v času epidemije

Spoštovani člani in podporniki društva.

Že drugo leto se soočamo s posledicami epidemije covid-19, ki je močno zarezala v naše vsakdanje obveznosti in navade, v precejšnji meri zmanjšala kakovost našega življenja, v nas poraja strah, negotovost in notranje stiske. Osamitev, tudi od ožjih družinskih članov in sorodnikov, je zlasti močno prizadela starejše, zaposleni in družine s šoloobveznimi otroci pa se pogosto soočamo s konfuznimi in ves čas spreminjajočimi se razmerami, ki še kako vplivajo na kakovost našega dela in organiziranja dnevnih obveznosti. Epidemija ni spremenila le toka naših življenj na službenem in osebnem nivoju, temveč je močno prizadela tudi delovanje društev, in to tako močno, da se bodo morala številna, in Društvo Novo mesto tu ni izjema, po končani epidemiji na novo organizirati in se prilagoditi novim družbenim odnosom, predvsem pa novim oblikam digitalnega komuniciranja, kar za starejšo generacijo praviloma pomeni nepremostljivo oviro. Žal se lahko upravičeno bojimo, da bo v prihodnje manj neposrednega komuniciranja, usklajevanja in timskega dela, kar že v osnovi pomeni veliko težavo ne samo za kakovostno delovanje društva, temveč za razvoj participativne demokracije na sploh.

V Društvu Novo mesto smo kljub vsem epidemiološkim omejitvam poskušali biti aktivni v okviru mogočega in se sproti prilagajati negotovim razmeram. V letu 2020 smo načrtovali izvedbo številnih, tudi že utečenih projektov in dogodkov, vendar smo jih bili primorani odpovedati in jih prestaviti v prihodnost. Tako sta v letu odpadla že tradicionalni in vedno zelo dobro obiskani dogodek TEDxNovomesto 2020 ter kulturni projekt Poslikajmo sivino. Za izvedbo obeh bi pridobili tudi znatna občinska sredstva. V letu 2020 smo želeli prirediti dva pogovorna večera, in sicer o sodobni novomeški glasbi ter o polpreteklem razvoju novomeškega športa. Na prvem bi se Mitja Sočič, ki raziskuje sodobne novomeške glasbene tone, ob spremljavi glasbe ali projekcij videospotov pogovarjal z nekaterimi bolj ali manj novimi obrazi novomeškega glasbenega okolja, kot so Aleksander Raztresen (JARDIER), Gregor Strasberger (MRFY), Tina Gerbec Radaković (EL KACHON), Anja Pavlin (TRETJI KANU), Jure Košir (LUTO) in Nejc Smodiš (OVERFLOW). Na drugem pogovornem večeru pa smo želeli gostiti nekdanje novomeške športne delavce in športnike. Najavljeni so bili naš član, Franc Mikec, dolgoletni športni novinar in funkcionar Atletske zveze Slovenije, najuspešnejša atletinja Novega mesta Jelka Hude Pavlič,

ki je leta 1958 kot sedemnajst letna mladinka nastopila v članski reprezentanci Jugoslavije na krosu v Parizu, in mlajši Igor Malič, ki je leta 1966 maturiral na novomeški gimnaziji, diplomiral na Visoki šoli za telesno vzgojo in postal uspešen sekretar Zveze za šport invalidov Slovenije. Zaradi epidemije smo se bili prav tako primorani odpovedati tradicionalnemu kulturnemu dogodku, ki ga vsako leto na Ta veseli dan kulture priredimo v spomin na leta 2017 preminulo članico društva, Stašo Vovk.

V tem trenutku težko napovedujemo, kako bo z organizacijo načrtovanih dogodkov v tem letu, kot bolj realna se kaže njihova izvedba v letu 2022. V društvu sicer lahko naše dogodke in prireditve posnamemo in predvajamo »na daljavo«, se pa bojimo, da bi s tovrstnim, danes že skoraj nujnim pristopom, dosegli le manjše število naših starejših članov, ki niso večji digitalnih komunikacijskih orodij. Letos bomo zagotovo izvedli likovni projekt Poslikajmo sivino, in sicer bomo na Loki v sodelovanju z alpinističnim odsekom, ki deluje znotraj Planinskega društva Krka, ob plezalni steni naslikali mural v spomin na njihovega člana, Andreja Markoviča, ki se je leta 2000 smrtno ponesrečil na odpravi v Jongsang.

Brez težav pa ni šlo tudi pri izdajanju našega glasila IZZIV. Lansko poletno številko smo spravili pod streho še brez večjih težav, se je pa zaradi številnih, z epidemijo povezanih okoliščin zapletlo pri pripravi decembrske številke, tako da smo tokrat izjemoma izdali dvojno številko. V letošnjem letu bomo izdali tudi monografijo o bratih Lapajne, katere priprava se je zaradi obsežnega opusa vseh treh arhitektov izkazala za bolj zahtevno, kot smo pričakovali. Žal je v času pisanja monografije, 24. maja 2021, umrl Danilo Lapajne, ki je bil svoj čas tudi član našega društva.

V društvu smo bili aktivni tudi na področju urejanja prostora, še zlasti pri reševanju že več kot desetletje in pol trajajoče sage o ureditvi parka na Novem trgu, ki ga želi investitor, podjetje Trgograd d.o.o. iz Litije, pozidati, o čemer obširno pišemo na naslednji strani aktualne številke.

Epidemija pa je močno prizadela tudi delovanje organov društva, saj smo primorani društvo voditi na daljavo z dopisnimi sejami. Zadnja redna seja je bila 22. januarja 2020, torej dober mesec pred razglasitvijo epidemije 12. marca 2020. Iz navedenega razloga že lani, prav tako pa tudi letos, nismo organizirali zbora članov kot najvišjega organa društva, ki bi ga pospremili tudi z ogledom katere od aktualnih razstav v Dolenjskem muzeju in družabnim srečanjem. Letos je to še posebej nerodno, ker je potekel mandat vodstvu društva ter članom upravnega in nadzornega odbora, zaradi česar sta upravni in nadzorni odbor sprejela sklep, da se volilni zbor članov prestavi v leto 2022 z upanjem, da se bodo do takrat epidemiološke razmere v Sloveniji umirile.

Društvo se bo moralo po epidemiji ponovno, kot že večkrat v skoraj tridesetletni zgodovini svojega obstoja, prilagoditi novi družbeni stvarnosti. Dr. Vesna Mikolič v intervjuju za časopis Delo potrjuje našim izkušnjam, da nas je nova komunikacijska revolucija v času epidemije precej presenetila in da se šele učimo bivati in sporazumevati v novi omrežni družbi. Opozarja, da smo na eni strani priča globalnemu izzivu demokratizacije javne besede in vsesplošnega dostopa do javnega prostora, po drugi strani pa imamo sedaj vsi zagotovljen svoj glas v javnosti, vsi smo avtoritete, mnenj drugih ne priznavamo oz. jih niti ne želimo slišati, žal pa nimamo dovolj znanja in občutka, da bi se znali temu primerno obnašati in prevzeti odgovornost za svoje besede in dejanja. Po njenem mnenju javnost zato potrebuje komunikacijsko zanimivo, razgibano, a hkrati trezno debato o odprtih družbenih vprašanjih. Naslednja številka glasila IZZIV bo zato v dobršni meri posvečena ciljem in metodam delovanja našega društva v času po epidemiji.

S priručnimi pozdravi

dr. Tomaž Golob
predsednik

Čestitke občinskim nagrajencem za leti 2019 in 2020

Stanetu Grandi, Janezu Penci, Maksimilijanu Starcu in Alojziju Medletu

Obeležitev občinskega praznika s podelitvijo občinskih nagrad in priznanj je zaradi epidemioloških omejitev že drugo leto minila skorajda neopazno. Za leto 2019 je plaketo častnega občana prejel naš član Stane Granda, letos pa je ta čast doletela ustanovnega člana Društva Novo mesto, Janeza Penco. Lani je Trdinovo nagrado prejel Maksimilijan Starc, med letošnjimi prejemniki nagrade Mestne občine Novo mesto pa je še en naš član, Alojzij Medle. Mestna občina Novo mesto je letošnji občinski praznik obeležila z razstavo prejemnikov občinskih nagrad in priznanj za leti 2019 in 2020 na Glavnem trgu. V Društvu Novo mesto z veseljem in ponosom čestitamo našim članom ob prejemu visokih občinskih nagrad in priznanj.

Tomaž Golob, fotografije: Boštjan Pucelj

Stane Granda

NAZIV ČASTNI OBČAN MESTNE OBČINE NOVO MESTO ZA LETO 2019

za življenjsko delo in dosežene pomembne trajne raziskovalne, pedagoške in znanstvene dosežke s področja zgodovine

Upokojeni znanstveni svetnik Zgodovinskega inštituta Milka Kosa na ZRC SAZU, predavatelj na številnih slovenskih fakultetah in gostujoči profesor na Univerzi v Gradcu, je velik poznavalec zgodovinskega razvoja Novega mesta in Dolenjske, predvsem pa strokovnjak za gospodarsko, socialno in politično zgodovino Slovencev od 19. stol. do l. 1941. Granda je prejemnik številnih uglednih nagrad in priznanj v Sloveniji ter tudi častni občan občine Šmarješke Toplice.

Janez Penca

NAZIV ČASTNI OBČAN MESTNE OBČINE NOVO MESTO ZA LETO 2020

za življenjsko delo in dosežene pomembnejše trajne uspehe na področju športa, športne publicistike ter prevajalstva.

Kot aktiven športnik in trener je zaslužen za razvoj novomeške atletike, poznamo pa ga tudi kot prevajalca, učitelja, založnika, publicista ter doslednega zagovornika okolja in narave ter zagrizenega borca proti nebrzdanemu gospodarskemu razvoju. V društvenem glasilu Izziv je še nedolgo nazaj objavil članke o neizkoriščenih možnostih dolenjske železnice s sočasno kritiko grobe pozidave krajine z novimi avtocestami. Napisal, prevedel in izdal je številne knjige s področja filozofije, psihologije in osebne rasti, dvajset let (1996–2016) pa je tudi izdajal revijo Vrhunski dosežek.

Maksimilijan Starc

TRDINOVA NAGRADA ZA LETO 2019

za pomembnejše trajne uspehe na kulturnem in literarnem področju ter za pomemben prispevek k širjenju in poznavanju različnih kulturnih zvrsti.

Življenjsko zapisan kulturi je prepeval v več pevskih zborih, po upokojitvi leta 1999 pa se je posvetil literarnemu ustvarjanju in za svoje delovanje prejel različne nagrade. V Društvu upokojencev Novo mesto je kot podpredsednik društva skrbel za kulturno področje, kamor sodijo sekcije za literarno, likovno, gledališko dejavnost, za dejavnost bralnih krožkov, ohranjanje kulturne dediščine in mešani pevski zbor, že od leta 2012 pa je tudi urednik društvenega glasila Sopotja.

Alojzij Medle

NAGRADA MESTNE OBČINE NOVO MESTO ZA LETO 2020

za dolgoletne uspehe, predano in zavzeto delo na področju ljubiteljskega športa

Kljub častljivim letom je še vedno aktiven rekreativni športnik. Kot eden izmed prvih Dolenjcev z licenco učitelja smučanja najvišje stopnje se je vključil v smučarsko društvo in v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ustanovil Rogovo šolo smučanja. Druga njegova strast je košarka. Leta 1975 je bil med pobudniki ustanovitve Dolenjske košarkarske lige in pobudnik ustanovitve Košarkarskega kluba Loka 74, ki deluje še danes. V devetdesetih letih je bil predsednik Košarkarskega kluba Novoles. Izhaja iz znane novomeške mizarske družine in je velik poznavalec polpretekle zgodovine novomeških mizarskih delavnic in tovarne Novoles.

Izjemen dan se začne z izjemnim spancem.

Noctiben Mea®

doksilaminijev hidrogensukcinat, filmsko obložene tablete, 15 mg

Kaj je zdravilo Noctiben Mea in za kaj ga uporabljamo? Jemanje tega zdravila se priporoča pri občasni nespečnosti pri odraslih. Če se znaki vaše bolezni poslabšajo ali ne izboljšajo v 5 dneh, se posvetujte z zdravnikom. **Kaj morate vedeti, preden boste vzeli zdravilo Noctiben Mea?** Ne jemljite tega zdravila, če ste alergični na doksilamin, antihistaminike ali katerikoli sestavni deli zdravila, če ste imeli v preteklosti akutni glavkom (zvišan očesni tlak), če ste moški in imate težave z odvajanjem vode (zaradi težav s prostato ali drugih težav), če ste mlajši od 18 let. Pred začetkom jemanja zdravila se posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom. Pri starejših je treba zdravilo uporabljati previdno zaradi tveganja za poslabšanje kognitivnih sposobnosti, zaspanost, počasne odzive in/ali omotico, ki lahko poveča tveganje za padce. Tako kot pri drugih uspavalnih in pomirjevalih bo tudi pri jemanju tega zdravila verjetno prišlo do poslabšanja sindroma spalne apneje. Med zdravljenjem ni priporočljivo pitje alkohola. Če imate dolgotrajno jetrno ali ledvično bolezen, se posvetujte z zdravnikom, da bo lahko prilagodil odmerek. Zdravilo vsebuje laktozo. Če ne prenašate nekaterih sladkorjev, se pred jemanjem tega zdravila posvetujte z zdravnikom. Otroci in mladostniki, mlajši od 18 let, zdravila ne smejo jemati. Da bi se izognili morebitnim interakcijam med različnimi zdravili, morate o kakršnemkoli drugem zdravljenju obvestiti svojega zdravnika ali farmacevta. Če ste noseči ali dojite, če menite, da bi lahko bili noseči, ali če načrtujete zanositev, se posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom, preden vzamete to zdravilo. Med nosečnostjo lahko to zdravilo jemljete samo, če vam je tako svetoval zdravnik. Jemanje med dojenjem ni priporočljivo. Zavedati se morate, da sta z jemanjem tega zdravila povezani zaspanost podnevi in zmanjšana pozornost. Med upravljanjem vozil in strojev ni priporočljivo sočasno jemanje drugih sedativnih zdravil, natrijevega oksibata ter seveda pitje alkohola ali jemanje zdravil, ki vsebujejo alkohol. Pri nezadostnem trajanju spanja je tveganje za pojav zmanjšane pozornosti še povečano. **Kako jemati zdravilo Noctiben Mea?** Priporočeni odmerek je ½ tablete do 1 tableta na dan, po potrebi se lahko poveča na 2 tableti na dan. Pri starejših in bolnikih z ledvično ali jetrno okvaro se priporoča najmanjši odmerek. Tableta se lahko deli na enaka odmerka. Pogoltnite jo z nekaj vode. Dnevni odmerek vzemite zvečer, 15 do 30 minut pred spanjem. Zdravljenje traja od 2 do 5 dni. Brez posveta z zdravnikom lahko zdravilo jemljete največ 5 dni. Če ste vzeli večji odmerek zdravila, kot bi smeli, se takoj posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom. Če ste pozabili vzeti prejšnji odmerek, ne vzemite dvojnega. Naslednji odmerek vzemite ob običajnem času. **Možni neželeni učinki** Zaspanost podnevi, zaprtje, zastoj urina, suha usta, zmedenost, rhabdomioliza, povečane vrednosti kreatin fosfokinaze v krvi, motnje vida, palpitacije srca, sedacija, kognitivne in psihomotorične motnje. **Izgled zdravila Noctiben Mea in vsebina pakiranja** Filmsko obložene tablete so bele, vijoličasto sive do vijoličasto sive, ovalne, izbočene, z razdelilno zarezo na eni strani. Zdravilo je na voljo v škatlici z 10 tabletami v pretisnem omotu. **Način izdajanja zdravila** Zdravilo se brez recepta izdaja v lekarnah. **Imetnik dovoljenja za promet z zdravili** Krka, d. d., Novo mesto, Šmarješka cesta 6, 8501 Novo mesto, Slovenija. **Datum zadnje revizije** navodila 17. 5. 2019.

NOVO

www.noctibenmea.si

Noctiben Mea®
doksilaminijev hidrogensukcinat

Odpravite nespečnost in začnite dan spočiti.

Učinkuje hitro –
vzame se
15 do 30 minut
pred spanjem.

Deluje celo noč.

Izboljša kakovost
spanja in
naslednjega dne.

KRKA

V Novem mestu smo marca podpisovali spletno peticijo za ohranitev mestnega parka

Društvo Novo mesto je v drugi polovici marca 2021 na društveni spletni strani objavilo peticijo za ohranitev in obnovo parka pred Kulturnim centrom Janeza Trdine v Novem mestu. Peticijo je v času javne razgrnitve in javne obravnave občinskega podrobnega prostorskega načrta (OPPN) za Novi trg podpisalo 694 državljanek in državljanov.

Tomaž Golob

S podpisom peticije, ki smo jo naslovili na Mestno občino Novo mesto, smo prebivalci Novega mesta in drugi zainteresirani občani prepoznali javni interes za ohranitev parka. Mestna občina Novo mesto se mora zavedati, da je lokalna samouprava način urejanja javnih zadev, pri katerem neposredno ali posredno (preko izvoljenih predstavnikov) sodelujemo tudi prebivalci Novega mesta in drugi občani Mestne občine Novo mesto. Zato zahtevamo, da smo z odločevalci enakopravni v upravljalnem procesu prepoznavanja in vrednotenja javnega interesa tudi glede nadaljnje usode parka na Novem trgu.

Peticijo s podpisi smo 31. marca 2021 poslali na Mestno občino Novo mesto s prošnjo kabinetu župana, da s peticijo seznani tudi Občinski svet Mestne občine Novo mesto, ki bo kot najvišji organ Mestne občine Novo mesto odločal o nadaljnji usodi edinega mestnega parka. Do redakcije aktualne številke glasila IZZIV nismo prejeli odgovora Mestne občine na zahteve iz peticije.

Argumenti za ohranitev parka

Podrobno utemeljitev za ohranitev parka smo objavili že v lanskim junjskim številki glasila IZZIV, zato v tokratni zgolj nekaj poudarkov:

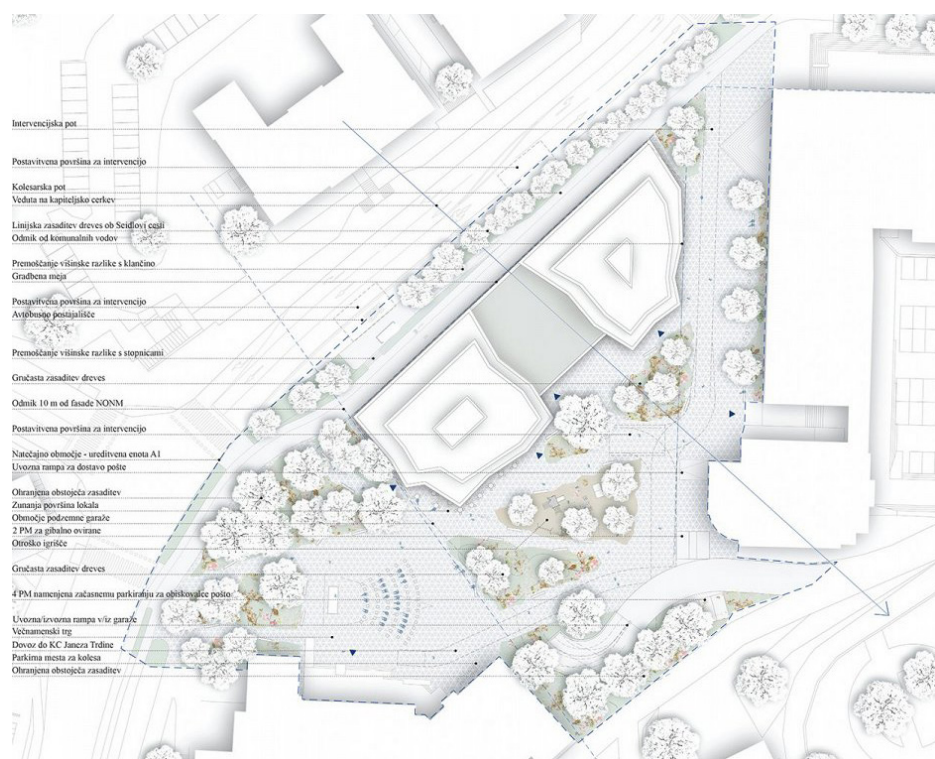
1) Z gradnjo dveh poslovno - stanovanjskih stolpičev bomo dokončno uničili edini javni mestni park v Novem mestu. Odstranitev nekdanje, že dlje časa propadajoče občinske stavbe je bila odlična priložnost, da bi Novo mesto končno uredilo park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine ter ga ponovno razširilo tudi na današnje makadamsko parkirišče. Po odstranitvi propadajočega objekta Novi trg 6 je postal prostor zračen, odprli so se pogledi na Kulturni center Janeza Trdine in stavbo nekdanjega okrajnega glavarstva, v kateri je danes občinska uprava, zaradi česar smo podpisniki peticije prepričani, da je edina pravilna rešitev ohranitev in obnova mestnega parka, ki so ga na tej lokaciji uredili v tridesetih letih prejšnjega stoletja.

2) Stolpiča bosta trajno osenčila in si višinsko podredila na obrobju parka zleknjeno stavbo precej nižjega Kulturnega centra Janeza Trdine ter posledično povsem izničila njegovo prostorsko in arhitekturno integriteto.

3) Načrtovana gradnja dveh stolpičev v parku ni mestotvorno dejanje, ker zgoščevanje pozidave na račun zelenih parkovnih površin na tem mestu ni upravičena, stanovanjska namembnost stolpičev je neprimerna zaradi prometne obremenjenosti prostora in posledično neustreznih ekoloških razmer za bivanje, za nove poslovne prostore pa že v preteklosti ni bilo pravega zanimanja. Ob tem se postavlja dodatno vprašanje upravičenosti gradnje poslovno-stanovanjskega objekta v edinem mestnem parku tudi z naslova precejšnjega števila nezasedenih poslovnih prostorov na Novem trgu, tudi v pred kratkih prodani stavbi pošte.

4) V društvu opozarjamo, da smo priča za današnji čas značilnemu procesu privatizacije javnega mestnega prostora, ki mora ostati v lasti Mestne občine Novo mesto. Občina do sedaj ni preverila javnega mnenja o ohranitvi parka pred Kulturnim centrom Janeza Trdine in smiselnosti nadomestne gradnje na lokaciji objekta Novi trg 6. Zainteresirana javnost ni imela možnosti javno vrednotiti pomena tega prostora za mesto in njegove prebivalce. Občina je tako javni interes, ki bi ga morala v skladu s svojim poslanstvom seveda najprej prepoznati in nato tudi uveljaviti, v celoti podredila interesom zasebnega investitorja. To dokazuje tudi politika občine, da je natečajna rešitev strokovna podlaga za dokončanje OPPN Novi trg. Nenavaden in obenem nevaren precedens, da investitor z natečajno rešitvijo narekuje vsebino prostorskega akta in ne obratno. Po prepričanju podpisnikov peticije se je novomeški urbanizem s tem dokončno podredil interesom kapitala.

5) Ker gre pri usodi edinega mestnega parka za pomembno in dolgoročno odločitev, v društvu ne moremo sprejeti argumenta odločevalcev, da je prepozno za

ukrepanje in da napak ni mogoče več popraviti. Mestna občina je v preteklosti že odkupila zemljišče zaradi naslednje investicije in to lahko stori ponovno pred sprejemom spornega prostorskega dokumenta.

Pestra zgodovina Novega trga

Današnje širše območje Novega trga, na katerem je stal kapucinski samostan z obzidanim samostanskim vrtom, ima pestro novejšo zgodovino. Kapucini so prišli v Novo mesto leta 1658 in zgradili samostan pred mestnim obzidjem na današnjem Novem trgu. Samostan je bil leta 1786 razpuščen na podlagi reform cesarja Jožefa II. Samostansko poslopje, v katerem so bila po drugi svetovni vojni občinska stanovanja, geodetska in davčna uprava ter avtobusna postaja, so porušili leta 1980 za potrebe gradnje današnjega poslovnega kompleksa na Novem trgu. V samostanskem parku je bilo po odhodu kapucinov mestno pokopališče, ki so ga leta 1924 preselili v Ločno. Leta 1936 so porušili še pokopališko kapelo, prostor pa preuredili v mestni park, ki mu je dominirala mogočna mestna palača s sedežem okrajnega glavarstva, v kateri danes deluj občinske uprave. Po drugi svetovni vojni so na vzhod-

nem robu parka postavili objekt komande garnizije JNA, vendar so kljub novogradnji večji del parka ohranili. Spoštljiv odnos do zelenja so izkazali tudi leta 1975 ob gradnji Doma JNA, današnjega Kulturnega centra Janeza Trdine, ki so ga umestili v južno pobočje parka. Stavba komande garnizije JNA iz petdesetih let prejšnjega stoletja je bila na podlagi javnega natečaja v sedemdesetih letih 20. stoletja prenovljena po načrtih Jurija Kobeta in Aleša Vodopivca za potrebe upravne enote in novomeške občinske uprave, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa je svoje prostore v objektu našel tudi mladinski klub LokalPatriot.

Mestna občina Novo mesto je leta 1994 sprejela Ureditveni načrt za Novi trg in ga leta 2006 dopolnila s ciljem rušitve vedno bolj propadajočega objekta. Ker je spremenjeni ureditveni načrt predvidel gradnjo nebotičnika, ki bi bil višji od kapiteljskega griča in zato viden tudi z desnega brega reke Krke, je Društvo Novo mesto leta 2008 uspelo ta poseg preprečiti s pritožbo na Ministrstvo za okolje in prostor.

Po vseh peripetijah z investitorji je Mestna občina Novo mesto leta 2015 za 370.000 evrov (brez davka) od družbe Heta Asset Resolution

Prvonagrajena natečajna rešitev biroja Arhitekti Počivavšek Petranovič d.o.o. Vir. Spletna stran Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije

odkupila svojo nekdanjo stavbo. Zanj je skupaj s pripadajočim zemljiščem odštela dobro desetino zneska, ki ga je iztržila od družbe Elektroservisi leta 2006, ko je stavba prvič zamenjala lastnika. Takrat je objekt prodala za 800 milijonov tolarjev, kar bi danes zneslo okrog 3,3 milijona evrov.¹ Prazno in propadajočo stavbo so leta 2016 porušili in na njeni lokaciji uredili današnje makadamsko parkirišče. Mestna občina Novo mesto je leta 2016 objavila sklep o začetku priprave OPPN Novi trg.

Društvo Novo mesto je leta 2017 med prebivalci Novega mesta izvedlo omejeno anketiranje prebivalstva, ki so v večini primerov izkazali interes za ohranitev parka.² Leta 2020 je Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije po naročilu investitorja, podjetja Trgograd d.o.o. iz Litije, razpisala odprti, projektni natečaj za izbiro strokovno najprimernejše rešitve

in izdelovalca projektne dokumentacije za stanovanjsko poslovni objekt Novi trg 6.

Marca 2020 je Društvo arhitektov Dolenjske in Bele krajine na Mestno občino Novo mesto naslovilo protestno pismo zaradi načrtovane pozidave parka, jeseni leta 2020 pa še organiziralo pravokotno mizo, na kateri je Aleš Vodopivec, profesor na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani, načrtovano gradnjo v parku označil za »zajedalski urbanizem«.

Po naročilu investitorja in lastnika parcele, podjetja Trgograd d.o.o. iz Litije, so na Mestni občini Novo mesto na podlagi prvonagrajene natečajne rešitve pristopili k dokončanju OPPN Novi trg. Občinski svet je 11. marca 2021 v prvi obravnavi sprejel dopolnjen osnutek odloka o OPPN Novi trg, ki je bil v javni razgrnitvi do konca marca 2021. V času javne razgrni-

tve in javne obravnave omenjenega prostorskega akta je Društvo Novo mesto organiziralo spletno podpisovanje peticije proti pozidavi mestnega parka in peticijo zadnji dan meseca marca naslovilo na Mestno občino Novo mesto.

V parku bi zgradili dva med seboj povezana stolpiča

Prvonagrajena in s strani investitorja odkupljena natečajna rešitev biroja Arhitekti Počivavšek Petranovič d.o.o. predvideva gradnjo dveh, v pritličju medsebojno povezanih stolpičev, kletni etaži pa bosta namenjeni garažni hiši. Preostali odprti prostor med novima stolpičema in Kulturnim centrom Janeza Trdine bo urejen kot tlakovana urbana ploščad s posameznimi zelenimi otoki, ki pa bodo zgolj za okras brez funkcije parka. Ker bo novi objekt z dvema stolpičema postavljen vzporedno s Seidlovo cesto, torej v večjem delu

izven današnjega makadamskega parkirišča, je občina prodala investitorju tudi večji del parka. Mestna občina v ocenjevalni komisiji ni imela svojega predstavnika, je pa naročnik, podjetje Trgograd d.o.o. Litija, v komisijo imenoval doc. dr. Tomaža Slaka, predsednika urbanističnega sveta na Mestni občini Novo mesto. Naročnik in plačnik prostorskega dokumenta za Novi trg je v celoti podjetje Trgograd d.o.o. iz Litije. OPPN Novi trg ne obravnava le umestitve novega objekta v park, temveč se z njim ureja celotno območje do reke Krke, vključno z ureditvijo Loke ter gradnjo javne pokrite garaže v brežini pod stavbo upravne enote.

1. <https://www.dnevnik.si/1042720650/lokalno/dolenjska-in-bela-krajina/novomeska-obcina-ponovno-lastnica-mestne-sramotena-novem-trgu-6-a-ze-isce-novega-kupca>.
2. Rezultati ankete so dostopni na: <https://www.drustvo-novo-mesto.si/urejanje-prostora/item/130-rezultati-ankete-o-pozidavi-parka-pred-kulturnim-centrom-janeza-trdine>.

NOV, SODOBEN IN ATRAKTIVEN ŠTUDIJSKI PROGRAM

*Bodi tisti, ki rešuje okoljske probleme.
Z bogatim interdisciplinarnim znanjem
pomagaj graditi zeleno prihodnost!*

Študijski programi:

- **dodiplomski: UPRAVLJANJE Z OKOLJEM**
- **magistrski: UPRAVLJANJE Z OKOLJEM**
- **doktorski: POSLOVNA EKONOMIJA IN UPRAVLJANJE**
Smer: Upravljanje z okoljem

INFORMATIVNI DAN:
2. september 2021 ob 16.30 uri

fpuv.uni-nm.si

Univerza v Novem mestu
Fakulteta za **poslovne in upravne vede**

Izberi poklic prihodnosti.

študiraj upravljanje z okoljem

tel.: 07 393 00 20

www: [fpuv.uni-nm.si](https://www.fpuv.uni-nm.si)

Ivan Marinček - Žan

(1922-2020),
filmski snemalec,
montažer in direktor
fotografije

Judita Podgornik Zaletelj

Foto: Igor Vidmar

Decembra 2020 se je v 99. letu starosti poslovil Ivan Marinček, legendarni snemalec, pionir slovenskega filma, ki je posnel največje uspešnice slovenske predosamosvojitvene kinematografije, kot so Na svoji zemlji, Kekec, Ne joči, Peter in To so gadi. Ostali bodo njegovi filmski zapisi, s katerimi je ves čas spremljal dogajanje okoli sebe in ga tako ohranjal za nove generacije.

Spoštovane članice in člani Društva Novo mesto, prosimo vas, da nam na naslov društvo.novo.mesto@gmail.com pošljete svoj elektronski naslov, da vas bomo lažje in hitreje obveščali.

Ivan Marinček se je rodil 25. oktobra 1922 v Novi vasi pri Ptujju. Osnovno šolo in nižjo gimnazijo je do leta 1936 obiskoval na Ptujju. Nato se je družina preselila v Novo mesto, kjer je nadaljeval šolanje na novomeški gimnaziji.

V Novem mestu se je kmalu pridružil sokolom in se leta 1938 udeležil tudi Sokolskega zleta v Pragi.

Po opravljeni maturi leta 1940 se je vpisal na strojni oddelek tehniške fakultete v Ljubljani, a je študij kmalu prekinil, ker so zaradi vojne fakulteto zaprli.

Marinček se je že pred vojno naprej ukvarjal s fotografijo. S prijatelji je v Gangster foto studiu v Novem mestu beležil prve fotografske posnetke. Na gimnaziji se je seznanil z Dušanom Povhom, pozneje filmskim režiserjem, s katerim sta bila ves čas poklicno povezana. Leta 1941 je posnel svoje prve metre filmskega traku. To so bili jesenski motivi iz Novega mesta in Ljubljane. V kamero je ujel novomeški Glavni trg in tako imenovano mestno hišo, stavbo, v kateri je živel njegova družina in ki je bila med vojno uničena. Posnel je tudi nekaj prizorov iz družinskega življenja in prizorov z reke Krke. Na začetku vojne v Novem mestu je s prijatelji posnel posledice bombardiranja mesta.

Drugo svetovno vojno je preživel v zaporih in partizanskih bojih. Bil je v skupini 49 novomeških dijakov, študentov in profesorjev, ki so bili julija 1942 aretirani in deportirani v taborišče Monigo pri Trevisu in pozneje preseljeni v Gonars. Z Dušanom Povhom sta uspela v taborišče pretihotapiti fotoaparati in posnela fotografije, ki so pretresljiv dokument takratnega časa. Po vrnitvi iz taborišča se je pridružil narodnoosvobodilnemu boju. Deloval je pri narodni zaščiti, bil borec in kurir, nazadnje pa radiotehnik v radiodelavnicah Glavnega štaba Slovenije v Starih Žagah, Novi gori in Črmošnjicah. Kot zanimiv dokument tega obdobja njegovega življenja so se ohranile fotografije, ki jih je posnel predvsem v radiodelavnicah.

Po končani drugi svetovni vojni je bil Marinček med ustanovitelji in prvimi delavci državnega Filmskega podjetja Demokratične federativne Jugoslavije – direktorja za Slovenijo. Kot snemalec, reporter in montažer je sodeloval pri postavljanju temeljev slovenske kinematografije.

Že junija 1945 je nastalo prvo samostojno Marinčkovno delo. To je bil

filmski zapis kongresa Antifašistične fronte žensk (AFŽ) v Ljubljani. Do leta 1947 je snemal in montiral filmske novice, zlasti Obzornik. Leta 1947 je šel na strokovno izpopolnjevanje v Prago, po vrnitvi je začel snemati prvi povojni celovečerni film Na svoji zemlji, ki ga je tudi montiral.

Poleg tega, da je bil snemalec prvega slovenskega igranega celovečerca Na svoji zemlji režiserja Franceta Štiglicca, je sodeloval še pri drugih prelomnih projektih slovenskega filma. Leta 1963 je posnel prvi slovenski celovečerni film v barvni tehniki, film Srečno, Kekec! režiserja Jožeta Galeta. V barvah je Marinček upodobil tudi kostumski Štiglicov film Amandus (1966). S Štiglicem pa sta prvič, še v črno-beli tehniki, uporabila panoramski sistem za mladinsko uspešnico Ne joči, Peter (1964).

Prvi med slovenskimi snemalci je prestopil republiške meje in ustvarjal v drugih filmskih središčih nekdane Jugoslavije.

Prav tako je kot direktor fotografije, pri nekaterih filmih pa tudi kot montažer, sodeloval pri celovečercih, kot so Kekec (1951), Jara gospoda (1953), Trenutki odločitve (1955), Deveti krog (1960), Veselica (1960), To so gadi (1977). Ob slovenskih in jugoslovanskih je snemal tudi koprodukcijske celovečerne filme, kot so Dalmatinska svatba (1953), V začetku je bil greh (1954) in Ko pride ljubezen (1957).

Največ celovečercev, kar osem, je posnel s Štiglicem, sodeloval pa je tudi z drugimi priznanimi slovenskimi režiserji: Františkom Čapom, Jožetom Babičem, Janetom Kavčičem, Francetom Kosmačem,

Igorjem Pretnarjem in Jožetom Galetom. Štiglic ga je povabil tudi k snemanju slovenske televizijske nanizanke VOS (1956) in mladinske nadaljevanke po Ingoličevem romanu Mladost na stopnicah (1973).

Marinček je za svoje delo prejel več nagrad. Prejel je drugo zvezno nagrado za kamero v filmu Na svoji zemlji in zlato areno za fotografijo leta 1960 v Pulju za Štiglicov film Deveti krog, ki je bil nominiran za oskarja za najboljši tujejezični film. V filmu je odigral svojo prvo filmsko vlogo mladi Boris Dvornik.

Leta 1995 je skupaj z mladostnim prijateljem Dušanom Povhom postal prejemnik Badjurove nagrade za življenjsko delo na filmskem področju, leta 2015 pa mu je nagrado iris za življenjsko delo podelilo Združenje filmskih snemalcev Slovenije, katerega častni član je bil.

Upokojil se je leta 1975, a je na področju filmske industrije ostal dejaven še naprej. Marinčkova filmografija obsega 56 kratkih filmov, 18 celovečernih igranih filmov.

Čeprav je v Novem mestu preživel le nekaj mladostnih let, je z mestom ostal ves čas povezan. Včlanil se je v Društvo Novo mesto in redno sodeloval pri dogodkih, ki jih je pripravila ljubljanska sekcija društva. Leta 2017 se je z veseljem odzval povabilu našega društva in sodeloval na pogovornem večeru, ki smo ga posvetili njegovemu življenju in delu ob njegovem 95. rojstnem dnevu. Prijazno nam je odstopil posnetke Novega mesta, ki jih je naredil s svojo prvo kamero v letih 1940 in 1941. Posnetke smo na pogovornem večeru prvič javno predvajali.

